

Koulukiusaaminen kiusatun vanhempien näkökulmasta
Juho Vehkakoski

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2019
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Vehkakoski, Juho. 2019. Koulukiusaaminen kiusatun vanhempien näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 75 sivua.

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella koulukiusaamista vanhempien näkökulmasta. Tarkastelu keskittyi vanhempien kokemuksiin liittyen koulun henkilökunnan kanssa tapahtuneeseen yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen kiusaamistapauksia selvitettäessä. Lisäksi tarkasteltiin vanhempien kokemuksia koulun toimenpiteistä kiusaamistapauksen ratkaisemiseksi.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisia menetelmiä käyttäen. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Lisäksi aineistoa täydennettiin sähköpostin kautta kerätyillä kirjoitelmilla. Aineisto koostui kymmenestä haastattelusta ja kolmesta kirjoitelmasta. Tutkimuksessa käytetty analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tulokset painottuivat voimakkaasti negatiivisiin kokemuksiin ja erilaisiin koulun ja kodin välisiin vuorovaikutusten ongelmiin. Suurin osa vanhemmista raportoi erilaisia vuorovaikutuksen ja viestinnän ongelmia. Monet vanhemmista kokivat myös, että koulun käyttämät toimenpiteet kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi olivat joko riittämättömiä tai täysin toimimattomia.

Tutkimuksessa paljastui monia huolestuttavia ilmiöitä. Niiden tiedostaminen voi auttaa kehittämään kodin ja koulun vuorovaikutusta. Tämän tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että vanhempien näkökulma kiusaamiseen on selkeästi aihe, joka vaatii jatkotutkimusta.

Asiasanat: koulukiusaaminen, vanhemmat, vuorovaikutus, kvalitatiivinen tutkimus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	5
2 KOULUKIUSAAMINEN JA VANHEMPIEN NÄKÖKULMA.....	7
2.1 Mitä koulukiusaamisella tarkoitetaan?	7
2.2 Koulukiusaaminen Suomen laissa.....	8
2.3 Kiusaamisen vaikutukset	8
2.4 Vanhempien näkökulma kiusaamisen tutkimuksessa	9
2.5 Vanhempien näkökulmaa sivuavia tutkimuksia	14
2.6 Yhteenvetoa vanhempien näkökulmaa käsittelevistä tutkimuksista.	15
2.7 KiVa-koulu ja sen vaikutukset koulukiusaamiseen.....	16
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT.....	18
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
4.1 Tutkimuksen kohde ja tutkimusmenetelmät.....	19
4.2 Tutkimukseen osallistujat	21
4.3 Aineiston keruu.....	22
4.4 Aineiston analyysi.....	24
4.5 Tutkimuksen eettiset ratkaisut	27
5 TULOKSET	29
5.1 Minkälaisia ilmiöitä nousee esiin liittyen vanhempien kokemuksiin koulun henkilökunnan kanssa yhteistyössä tapahtuvasta kiusaamisen selvittelyprosessista?	29
5.1.1 Vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutuksen ongelmat .	29
5.1.2 Vanhempien ja henkilökunnan välit kärjistyvät	34

5.1.3	Positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä...	37
5.2	Minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on koulun toiminnasta ja toimenpiteistä kiusaamistapausten ratkaisemiseksi?	39
5.2.1	Vanhempien tyytymättömyys koulun toimintaan	39
5.2.2	Henkilökunnan jäsenen tai koko henkilökunnan toiminnasta on enemmän haittaa kuin hyötyä	47
5.2.3	Kiusaajien vanhempien vaikutus tilanteen selvittelyyn.....	50
5.2.4	Kiusaamistilanteeseen onnistutaan puuttumaan.....	52
5.2.5	Vanhempien kokemuksia KiVa-koulusta.....	54
6	POHDINTA	56
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	56
6.1.1	Vanhempien ja koulun vuorovaikutuksen tarkastelu	56
6.1.2	Vanhempien kokemuksia koulun toiminnasta kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi	59
6.1.3	Käytännön johtopäätökset	63
6.2	Tutkimuksen arviointi.....	63
6.3	Jatkotutkimusaiheet.....	68
	LÄHTEET	70
	LIITTEET	73

1 JOHDANTO

Tutkimukseni tarkastelee koulukiusaamista vanhempien näkökulmasta. Koulukiusaamisen tutkiminen on tärkeä ja jatkuvasti ajankohtainen aihe. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyn (2018) mukaan neljännellä ja viidennellä luokalla opiskelevista lapsista 7% tuli kiusatuiksi vähintään kerran viikossa. Kahdeksannella ja yhdeksännellä luokilla opiskelevista lapsista puolestaan 6% tuli kiusatuiksi vähintään kerran viikossa. Molemmissa ikäryhmissä pojat kokivat tullessa kiusatuiksi hieman yleisemmin kuin tytöt. (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala 2018, 17 - 18.) Kiusaamisella voi usein olla vakavat, laajat ja pitkäaikaiset vaikutukset kiusatun elämään. Kiusaamisella on myös suuri vaikutus kouluyhteisöön sekä oppimisympäristön että turvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna. Hamaruksen (2008) mukaan kiusaaminen vaikuttaa kiusatun henkiseen hyvinvointiin aiheuttaen henkisiä vaurioita, joista voi olla pitkäaikaisia seurauksia. Kiusaamisella voi olla myös vaikutuksia yksilön identiteettiin sekä opinnoissa tehtäviin valintoihin, minkä kautta kiusatuksi joutuminen voi osaltaan ohjata yksilön ammatinvalintaa. Yhteisön tasolla kiusaaminen vaikuttaa muun muassa oppilaskulttuuriin, oppimisympäristön turvallisuuteen sekä kouluviihtyvyyteen. (Hamarus 2008, 75 - 80.)

Vanhempien näkökulma on jäänyt koulukiusaamiseen keskittyvässä tutkimustyössä varsin vähälle huomiolle. Se on näkökulma, johon olisi hyvä suunnata enemmän tutkimusta, sillä vanhemmat ovat usein aktiivisesti mukana kiusaamistapausten selvittelyssä. Lisäksi lapsen kiusatuksi joutumisella on luonnollisesti myös vaikutuksensa lapsen vanhempiin.

Tämän tutkimuksen tarkempi näkökulma tarkastelee vanhempien kokemuksia yhteistyöstä liittyen koulun henkilökunnan kanssa tapahtuvaan kiusaamistapausten selvittelyprosessiin. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sitä, minkälaisina vanhemmat kokivat koulun toimenpiteet kiusaamistapausten ratkaisemiseksi. Tutkimuksen tulokset painottuvat voimakkaasti negatiivisiin kokemuksiin ja erilaisiin vanhempien kokemuksiin ongelmiin.

Opettajan rooli on muutospaineessa, johon koulutuksen on pyrittävä vastaamaan. Vuorovaikutustaidot ovat yhä tärkeämpi osa opettajien ammattitaitoa. Monet opettajat kokevat kuitenkin vanhempien kohtaamisen haasteellisena. (Rasku-Puttonen & Rönkä 2004, 175 - 177.) Kodin ja koulun välinen toimiva yhteistyö on tärkeää, sillä se tukee molemminpuolista tiedonvaihtoa ja auttaa täten tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. (Rantanen, Vehkakoski, Kurkinen, & Kilpeläinen 2017, 245). Vanhempien näkökulman tarkasteluun keskittyvä tutkimus voi auttaa tuomaan esiin vuorovaikutukseen liittyviä ilmiöitä ja siten myös auttaa opettajia luomaan toimivampaa kasvatusyhteistyötä vanhempien kanssa.

Koulukiusaaminen on myös minulle henkilökohtaisesti tärkeä aihe johtuen omasta koulukiusaamistaustastani. Olin koulukiusattu suurimman osan peruskouluajastani. Tutkijan omalla kiusaamistaustalla voi olla koulukiusaamisen tutkimisen kannalta sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Minulla on esimerkiksi paljon tietoa ja näkemystä aiheesta, mutta samaan aikaan kiusaamistausta saattaa luoda tietynlaisia haasteita tutkimuksen tekemisessä vaadittavaan neutraaliin lähestymistapaan. Minun tuleekin kiinnittää erityisen paljon huomiota siihen, että osaan suhtautua aihepiiriin neutraalisti tutkimusta tehdessäni.

2 KOULUKIUSAAMINEN JA VANHEMPIEN NÄKÖKULMA

2.1 Mitä koulukiusaamisella tarkoitetaan?

Koulukiusaamista käsiteltäessä on tärkeää määritellä tarkasti mitä termillä tarkoitetaan, sillä koulukiusaaminen on käsitteenä monitulkintainen. Sen alle voi katsoa kuuluvaksi kaiken mahdollisen ajoittaisen nimittelyn ja toistuvan fyysisen väkivallan väliltä. Päivi Hamarus (2008) määrittelee kiusaamisen toistuvaksi fyysiseksi, henkiseksi tai sosiaalisesti väkivallaksi. Hamarus liittyy kiusaamisen määrittelyyn myös osapuolten välisen epätasapainon ja tarkoituksellisuuden. (Hamarus 2008, 12.)

Christina Salmivalli (1998) jakaa kiusaamisen suoraan ja epäsuoraan aggressioon. Suoralla aggressiolla tarkoitetaan fyysistä ja verbaalista käyttäytymistä, joka kohdistuu suoraan kiusattavaan. Epäsuora aggressio puolestaan tarkoittaa esimerkiksi kiusatun sosiaalista eristämistä ja valheellisten huhujen levittelyä. Suora aggressio on tyypillisempää pojille, kun taas tyttöjen keskuudessa aggressio on useammin epäsuoraa. (Salmivalli 1998, 35 - 36.)

Stavros P. Kiriakidisin (2014) mukaan koulukiusaamisesta ei ole vielä olemassa yhtenäistä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Kiriakidisin mukaan tutkijoiden keskuudessa hyvinä pidetyille kiusaamisen määritelmille yhteisiä piirteitä ovat muun muassa toiminnan aggressiivisuus, tarkoituksellisuus ja toistuvuus. Lisäksi toiminnan katsotaan tapahtuvan ilman provosointia ja osapuolten välisen voimasuhteiden katsotaan olevan epätasapainossa. (Kiriakidis 2014, 3.)

Tietotekniikan kehityksen myötä nettikiusaaminen on muodostunut täysin uudeksi kiusaamisen muodoksi. Dan Olweus ja Susan Limbert (2018) näkevät nettikiusaamisen yhtenä kiusaamisen muotona tavanomaisempien kiusaamismuotojen rinnalla. Olweuksen ja Limbertin mielestä nettikiusaamista ei tule tarkastella muusta kiusaamisesta erillisenä ilmiönä. Sen sijaan sitä tulisi tarkastella

tavanomaisen kiusaamisen rinnalla siksi, että ne tapahtuvat usein samanaikaisesti. Tietotekniikan mahdollistama kiusaaminen on kuitenkin ilmiönä uusi ja aihealue vaatii selkeästi uusia tutkimuksia. (Olweus & Limbert 2018, 140 - 142.)

2.2 Koulukiusaaminen Suomen laissa

Suomen laissa koulukiusaamiseen liittyviä asioita käsitellään perusopetuslaissa (268/1998) 29 §. Siinä todetaan, että lapsella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Lisäksi lain mukaan koulun henkilökunnan tulee ilmoittaa koulussa tai koulumatkan aikana tapahtuneesta häirinnästä lapsen huoltajille. (Perusopetuslaki 268/1998: 29 §.)

Perusopetuslakia täydennettiin vuonna 2003. Täydennyksissä todetaan, että kouluilla tulee olla laadittuna suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Lisäksi kouluissa tulee olla järjestyssäännöt, jotka pyrkivät parantamaan kouluyhteisön viihtyisyyttä ja turvallisuutta. (Perusopetuslaki 477/2003: 29 §.)

2.3 Kiusaamisen vaikutukset

Koulukiusaamisen tutkiminen on tärkeää, sillä kiusaamisella on monenlaisia vaikutuksia sekä oppimisympäristöön että kiusatun elämään. Kiusaaminen on kiusatulle pysyvä tilanne, joka saattaa usein jatkua vuodesta toiseen. Koulukiusaaminen on lapsen normaalin kehityksen vaarantava kehityksellinen riski, joka saattaa usein johtaa kokonaisvaltaiseen ihmisarvon menetykseen vertaisryhmässä. Kiusaamisen välittömiä vaikutuksia ovat muun muassa ahdistuneisuus, itsetunto-ongelmat, kielteinen minäkuva, masentuneisuus, yksinäisyys sekä pahimmillaan itsetuhoiset ajatukset. (Salmivalli 2010, 25 - 26.) Kiusatut saattavat myös syyttää kiusaamistilanteesta itseään, mikä syventää siitä aiheutuvia vaikutuksia (Graham & Juvonen 1998, 591 - 596).

Koulukiusaamisella on usein myös monia pitkäaikaisia vaikutuksia. Turun yliopistossa toteutetun kiusaamisen pitkäaikaisiin vaikutuksiin keskittyneen tut-

kimuksen mukaan kiusatuksi joutuminen kahdeksannella luokalla oli yhteydessä varhaisella aikuisiällä masennukseen sekä kielteiseen suhtautumiseen suhteessa muihin ihmisiin. Toisaalta monet kiusatut selviytyvät kiusaamisesta ilman pitkäaikaisia vaikutuksia. (Salmivalli 2005, 54 - 55.) Kiusaamistaustalla voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia yksilön terveyden lisäksi myös opiskeluun. Kiusaamistaustan omaavilla opiskelijoilla on todettu olevan huomattavasti alempi akateeminen motivaatio, kun heitä verrataan oman ikäluokkansa ihmisiin, joilta ei löydy kiusaamistaustaa. (Young-jones, Fursa, Byrket, & Sly 2015, 193 - 195).

Kiusaamisella on myös monia yhteisöllisiä vaikutuksia. Kiusaaminen luo kouluyhteisöön pelon ilmapiirin, joka vaikuttaa oppimiseen ja kouluviihtyvyyteen. Kiusaaminen muun muassa lisää herkästi poissaolojen määrää kouluyhteisössä. (Hamarus 2008, 76.) Kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti kuulumisen ja turvallisuuden tunteisiin sekä koulun oppilaiden että henkilökunnan jäsenten kohdalla (Waasdorp, Pas, O'Brennan & Bradshaw 2011, 123 - 125).

2.4 Vanhempien näkökulma kiusaamisen tutkimuksessa

Koulukiusaamista on tutkittu kiusattujen vanhempien näkökulmasta melko vähän. Tästä syystä aihepiiriä aiemmin käsitelleisiin tutkimuksiin perehtyminen oli haastavaa. Erityisesti sellaisia tutkimuksia, joissa vanhempien näkökulma olisi tutkimuksen keskiössä, on tehty huomattavan vähän. Myös sellaisia tutkimuksia, jotka sivuavat vanhempien näkökulmaa muun tutkimuksen ohella, löytyi melko vähän. Monet vanhempien näkökulmaa tarkastelevat tutkimukset olivat painotuksiltaan ja menetelmiltään hyvin erilaisia omaan tutkimukseeni nähden. Eräs vanhempien näkökulmaan keskittyvä tutkimus on Jami-Leigh Sawyerin, Faye Mishnan, Cepra Paplerin ja Judith Wienerin Toronton yliopistossa toteuttama, vuonna 2011 julkaistu tutkimus. Heidän tutkimuksensa keskittyy pitkälti samaan näkökulmaan kuin oma tutkimukseni, mutta tutkimusten painotuksissa on selkeitä eroja.

Sawyerin ym. (2011) tutkimus toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Haastateltavina olivat kiusatuiksi itsensä kokeneiden lasten vanhem-

mat. Haastattelu pyrki selvittämään, miten vanhemmat määrittelevät koulukiusaamisen. Lisäksi haastattelussa pyrittiin selvittämään, olivatko vanhemmat tietoisia, että heidän lastaan kiusataan. Tutkimus pyrki myös selvittämään vanhempien näkemystä kouluuyhteisöltä saadusta tuesta kiusaamistilanteen yhteydessä. (Sawyer, ym. 2011. 1795 - 1797)

Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat osasivat määritellä kiusaamisen melko hyvin. Suurin osa vanhemmista osasi huomioida kiusaamisen eri muodot määrittelyssään. Fyysistä kiusaamista pidettiin muita kiusaamisen muotoja vakavampana. Ennen tähän tutkimukseen osallistumista osa vanhemmista oli pitänyt ainoastaan fyysistä kiusaamista koulukiusaamisena. Vanhemmat kokivat poikien kiusaamisen olevan etupäässä fyysistä, kun taas tyttöjen kiusaaminen oli enemmän henkistä ja sosiaalista. (Sawyer, ym. 2011, 1797.)

Noin puolet vanhemmista tiesi ennen tutkimusta, että heidän lapsensa kokivat olevansa koulukiusattuja. Suurin osa niistä, jotka eivät tienneet, että heidän lapsensa kokivat itsensä kiusatuiksi, olivat tilanteesta yllättyneitä. Pieni osa vanhemmista piti kiusaamista niin normaalina osana lasten elämää, että tieto kiusaamisesta ei yllättänyt heitä. Yli puolet vanhemmista tiesi, että heidän lapsensa olivat nähneet kiusaamista koulussa. (Sawyer, ym. 2011, 1798.)

Suurin osa vanhemmista, jotka olivat tietoisia, että heidän lastaan kiusataan, kertoivat havainneensa negatiivisia vaikutuksia lapsessaan. Haastattelussa esiin nousseita kiusaamisen vaikutuksia olivat muun muassa kouluun menon välttely, ahdistuneisuus ja sulkeutuneisuus. (Sawyer, ym. 2011, 1798.)

Strategiat, joita vanhemmat ehdottivat lapsille kiusaamistilanteista selviämiseen, vaihtelivat suuresti. Osa vanhemmista kannusti lapsiaan sosiaaliseen käytökseen ja kiusaajien huomiotta jättämiseen. Vanhemmat korostivat lapsille, että on tärkeää, että he kertovat kiusaamisesta aikuisille. Lähes kaikki vanhemmat neuvoivat hakemaan apua opettajalta. Suurin osa vanhemmista sanoi, että kiusaajalle ei kannata pyrkiä kostamaan. Fyysisen väkivallan kohdalla monet vanhemmat kuitenkin neuvoivat lapsiaan puolustamaan tarvittaessa itseään. (Sawyer, ym. 2011, 1798 - 1799.)

James Brownin, Matthew Aalsmanin ja Mary Ottin (2013) kiusattujen lasten vanhempien näkökulmaan keskittyvistä tutkimus on tähän näkökulmaan keskittyvistä tutkimuksista kaikkein lähimpänä oman tutkimukseni painotuksia. Tutkimus tarkastelee sitä, minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on kouluun tehdyistä, kiusaamiseen liittyvistä yhteydenotoista. Tutkimukseen haastateltiin yhtätoista kiusatun lapsen vanhempaa. Tutkimus käytti aineistonkeruuseen puolistrukturoitua teemahaastattelua. Aineiston analyysi tapahtui tulkitsevaa fenomenologista analyysia käyttäen. (Brown, ym. 2013, 493 – 500.)

Brownin ym. (2013) tutkimus löysi vanhempien kertomuksista kolme vaihetta liittyen koulun henkilökuntaan suuntautuviin yhteydenottoihin. Ensimmäinen vaihe oli kiusaamistilanteen tunnistaminen. Tilanteen tunnistaminen tapahtui monella eri tavalla. Monet vanhemmista havaitsivat muutoksia nuoren käytöksessä, mikä johti tilanteen tunnistamiseen. Osa nuorista taas kertoi avoimesti kokemuksistaan. Tultuaan tietoiseksi kiusaamistilanteesta osa vanhemmista pyrki antamaan kiusatulle neuvoja ja strategioita tilanteen käsittelyyn. Ne osoittautuivat kuitenkin tehottomiksi. Vanhemmat kokivat, että tieto lapsen kiusatuksi joutumisesta oli asia, jota oli vaikea hyväksyä. (Brown, ym. 2013, 503 – 505.)

Toinen vaihe oli yhteydenotto kouluun. Vanhemmat päätyivät ottamaan yhteyttä kouluun tilanteen pitkittymisen sekä lapsen kiusaamiseen liittyvän oireilun myötä. Vanhemmat eivät olleet varmoja, kehen henkilökunnan jäsenen heidän tulisi ottaa yhteyttä. Osa vanhemmista oli pettyneitä koulun sisäiseen tiedonkulkuun. Esimerkiksi joissakin tapauksista tietoa kiusaamisesta ei oltu viety koulun johtotasolle asti. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat, että heidän yhteydenottoihinsa ei suhtauduttu koulussa riittävällä vakavuudella. Muutamien vanhempien kohdalla koulu ei ottanut heihin yhteyttä enää sen jälkeen, kun tieto kiusaamisesta oli viety henkilökunnalle. Osa vanhemmista puolestaan koki, että kiusaaminen jatkui huolimatta vanhempien toistuvista yrityksistä työstää asiaa koulun viranomaisten kanssa. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kaikki yhtä lukuun ottamatta kokivat, että koulun henkilökunta ei

joko kyennyt tai halunnut käyttää koulun omia keinoja kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ainoastaan yhden kohdalla kiusaamistapaus oli ratkaistu onnistuneesti koulun henkilökunnan toimesta. Vanhempi oli ottanut tässä tapauksessa yhteyttä useampaan koulun henkilökunnan jäseneseen, mukaan lukien rehtoriin. Tilanne oli ratkennut rehtorin puhuteltua osapuolia. Lisäksi rehtori oli määrännyt kiusaajia kirjoittamaan anteeksipyyntökirjeen kiusatun oppilaan vanhemmille. Tässä tapauksessa vanhempi oli ollut jälkeinpäin tyytyväinen koulun toimintaan. (Brown, ym. 2013, 505 – 508.)

Kolmas vaihe oli yhteydenoton jälkiseuraukset. Yhdestätoista vanhemmasta kymmenen koki, että he eivät saaneet koululta tukea yhteydenottojen jälkeen. Vanhemmat kokivat, että vastuu kiusatun turvallisuuden tunteen palauttamisesta jäi heidän vastuulleen. Kiusaamisen jatkuminen vanhempien omasta aktiivisuudesta huolimatta sai aikaan heissä pettymyksen ja avuttomuuden tunteita. Vanhemmat kokivat, että ongelmana tilanteessa ei ollut pelkästään kiusaajien toiminta vaan myös se, kuinka koulun henkilökunta reagoi tilanteeseen. Vastuu tilanteen ratkaisemisesta jäi vanhemmille. Monet vanhemmista päätyivät ratkaisuun, jossa he ottivat lapsen tavalla tai toisella pois kiusaamisympäristöstä. Kiusattu saattoi esimerkiksi vaihtaa koulua tai hänet saatettiin ottaa kotikouluun. Henkilökohtaisista tai taloudellisista syistä johtuen osalla vanhemmista ei ollut mahdollisuutta ottaa lasta pois koulusta. Heidän lapsensa joutuivat jatkamaan koulunkäyntiä suojattomissa olosuhteissa kiusaamisen jatkuessa edelleen. (Brown, ym. 2013, 508 - 510.)

Lindstrom Johnson, Waasdorp, Gaias, ja Bradshaw (2019) käsittelevät tuoreessa tutkimuksessaan vanhempien roolia ja toimintatapoja kiusaamistapauksiin liittyen. Lindstrom Johnsonin ym. tutkimus tunnisti kolme erilaista vanhempien toimintatapaa kiusaamistilanteissa. Vanhemmista 72,4% turvautui kiusaamistilanteissa ainoastaan lasten kanssa keskusteluun. Lasten kanssa keskustelun lisäksi 22,6% vanhemmista otti yhteyttä kouluun. Loput vanhemmista (4,9%) päätyivät hoitamaan tilannetta omatoimisesti ilman koulun tukea. Tämä tarkoitti

esimerkiksi sitä, että he saattoivat ottaa omatoimisesti yhteyttä kiusaajan vanhempiin. Tutkimuksessa todettiin myös, että koulun toimintakulttuuri ja säännöt näyttivät vaikuttavan siihen, kuinka vanhemmat toimivat kiusaamistilanteessa. Korkeampi luottamus koulun sisäiseen toimintaan lisäsi todennäköisyyttä, että vanhemmat eivät ottaneet yhteyttä kouluun. (Lindstrom Johnson, ym. 2019, 481 – 483.) Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että enemmistö vanhemmista ei lähde selvittämään kiusaamistapauksia aktiivisesti, vaan tyytyy sen sijaan ai-noastaan keskustelemaan asiasta kiusatun kanssa. Huomion arvoista on kuitenkin, että tulokset on tehty Yhdysvalloissa eikä niistä välttämättä voi vetää suorita johtopäätöksiä Suomen koulujärjestelmään.

Waasdorp, Bradshaw ja Duong (2011) käsittelevät tutkimuksessaan sitä miten vanhempien näkemykset koulusta vaikuttivat siihen, kuinka he reagoivat lapsen kiusaamistilanteeseen. Waasdorpin ym. tutkimuksen mukaan vanhemmat ottivat suuremmalla todennäköisyydellä kouluun yhteyttä kiusaamistapauksen vuoksi, mikäli he eivät kokeneet koulun ilmapiiriä positiivisena. Jos taas vanhemmat kokivat koulun ilmapiirin positiivisena ja turvallisena, he luottivat paremmin koulun kykyyn onnistua tilanteen ratkaisemissa ilman heidän yhteydenottoaan. (Waasdorp, ym. 2011, 329 – 331.) Vanhempien positiivinen kuva koulusta voi siis viivästyttää tiedonkulkua koulun suuntaan ja sen myötä pitkittää tilanteen selvittelyn aloittamista.

Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimus käsittelee päiväkotikäisten lasten vanhempien kokemuksia lasten kiusaamistapauksiin liittyen. Heidän tutkimuksensa painotukset ovat osittain melko lähellä oman tutkimuksen painoalueita, huolimatta siitä, että tutkimuksen kohderyhmä on hieman erilainen. Tutkimus tarkasteli sitä, miten vanhemmat määrittelivät kiusaamisen, sekä sitä miten he saivat tietää kiusaamistilanteesta. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi myös muun muassa sitä, miten lapsen kiusatuksi joutuminen vaikutti vanhempiin sekä sitä, miten vanhemmat pyrkivät tukemaan lastaan tilanteessa. Lisäksi tutkimus selvitti sitä, minkälaista tukea vanhemmat kokivat tarvitsevansa kiusaamistilanteessa. Vanhemmat korostivat toimivan yhteistyön ja tiedonkulun merkitystä

sekä päiväkodin, että toisten vanhempien kanssa. (Humphrey & Crisp 2008, 46 – 47.)

2.5 Vanhempien näkökulmaa sivuavia tutkimuksia

Kiusattujen lasten vanhempien näkökulmaan ensisijaisesti keskittyvien tutkimusten lisäksi on tehty tutkimuksia, jotka sivuavat vanhempien näkökulmaa muun koulukiusaamiseen liittyvän tutkimuksen yhteydessä. Esimerkiksi Faye Mishna (2004) tarkastelee tutkimuksessaan kiusaamista myös vanhempien näkökulmasta. Tutkimus käsittelee vanhempia yhtenä tahona, jolle kiusatut kertovat kiusaamiskokemuksistaan. Ainoastaan osa tutkimukseen osallistuneista lapsista kertoi kiusaamisesta vanhemmilleen tai opettajille. Sen sijaan kaikki puhuivat asiasta kavereidensa kanssa. Osa kiusatuista oli sitä mieltä, että aikuisille kertominen pahentaisi asioita. Osa lapsista oli kuitenkin sitä mieltä, että aikuisille puhumisesta oli hyötyä. (Mishna, F. 2004, 234 – 239.)

Christine Zaklama (2003) sivuaa koulukiusaamista käsittelevässä väitöskirjassaan myös vanhempien näkökulmaa. Tutkimukseen haastateltiin kolmea koulukiusatun lapsen vanhempaa. Zaklama keskittyy tarkastelemaan vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia koulukiusaamiseen liittyen. Yksi vanhemmista korosti opettajien aktiivisuuden tärkeyttä kiusaamisen hillitsemisessä, mutta pohti samalla sitä, onko opettajilla riittävästi koulutusta sitä varten. Toinen vanhemmista korosti hyvän kommunikaation merkitystä koulun ja vanhempien välillä. Lisäksi hän korosti opettajien aktiivisuuden sekä välituntivalvonnan merkitystä. Kolmas vanhemmista koki, että kiusattujen tulisi turvautua aikuisten tukeen tilanteen ratkaisemiseksi, mutta samalla koki, että koulu ei kykene puuttumaan kiusaamiseen tehokkaasti. (Zaklama, C. 2003, 32, 38.)

Myös Fekkes, Pijpers ja Verloove-Vanhorick (2005) sivuavat tutkimuksessaan vanhempien näkökulmaa. Heidän tutkimuksensa mukaan lapset kertovat kiusaamisesta helpommin vanhemmille kuin opettajille. Viikkoja kestäneissä kiusaamistapauksissa kiusattu kertoi asiasta opettajalle 58,4% tapauksista kun taas vanhemmille kiusattu kertoi asiasta 73,8% tapauksista. Useita kuukausia kestäneissä kiusaamistapauksissa opettajille asiasta kertoi 47,7% kun taas 61,6%

kiusatuista kertoi asiasta vanhemmille. Fekkes ym. katsovatkin tutkimuksen pohjalta, että vanhempien ja opettajien toimiva kommunikaatio on tärkeää kiusaamiseen liittyvän tiedonkulun kannalta. (Fekkes, ym. 2005, 86 – 88.)

2.6 Yhteenvetoa vanhempien näkökulmaa käsittelevistä tutkimuksista.

Vanhempien näkökulma on jäänyt selkeästi melko vähälle huomiolle koulukiusaamista käsittelevissä tutkimuksissa. Vanhempien näkökulmaan keskittyvät tutkimukset tarkastelevat aihepiiriä monin eri painotuksin. Tutkimuksissa käsitellyjä painotuksia ovat muun muassa vanhempien käsitykset siitä mitä koulukiusaaminen on, vanhempien tietoisuus lasten kiusatuksi joutumisesta sekä tavat joilla vanhemmat pyrkivät tukemaan lastaan. Suuri osa aiemmista tutkimuksista keskittyikin siis painotuksiin, jotka jäävät oman tutkimukseni ulkopuolelle.

Lähimpänä oman tutkimukseni painotuksia olivat Brownin ym. (2013) sekä Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimukset. Molemmat tutkimukset tarkastelivat vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutusta. Brownin ym. tutkimuksessa korostuivat erilaiset vuorovaikutuksen ongelmat sekä niiden vaikutukset. Humphrey ja Crisp käsittelevät tutkimuksessaan toimivan vuorovaikutuksen merkitystä. Heidän tutkimuksessaan ei ollut yhtä selkeää painotusta ongelmiin. Molemmissa tutkimuksissa korostui myös kommunikaation toimivuuden merkitys. Myös Zaklaman (2003) tutkimuksessa mainittiin kodin ja koulun välisen toimivan kommunikaation merkitys. (Brown, ym. 2013, 505 – 508; Humphrey & Crisp 2008, 46 – 47; Zaklama, C. 2003, 38.)

Kiusaamistilanteen ratkaisemiseen tähtäävää toimintaa käsiteltiin Brownin ym. (2013) ja Zaklaman (2003) tutkimuksissa. Brownin ym. tutkimuksessa korostuivat vanhempien negatiiviset kokemukset koulun toiminnasta. Suurin osa tutkimuksen vanhemmista oli kokenut, että koulu ei joko kyennyt tai halunnut käyttää olemassa olevia keinoja kiusaamistilanteiden ratkaisemiseen. Zaklaman tutkimuksessa haastatellut vanhemmat korostivat opettajien merkitystä kiusaamistilanteiden ratkaisemisessa. Erityisesti välituntivalvonnan merkitystä koros-

tettiin. Eräs tutkimuksen vanhemmista kuitenkin pohti myös opettajien koulutuksen riittävyttä kiusaamistilanteiden ratkaisemiseen. (Brown, ym. 2013, 505 – 506; Zaklama, C. 2003, 38.)

2.7 KiVa-koulu ja sen vaikutukset koulukiusaamiseen

En alun perin suunnitellut käsitteleväni KiVa-koulua tässä tutkimuksessa. Se kuitenkin nousi teemana aina esiin haastatteluja toteuttaessa, joten päädyin ottamaan sen mukaan tarkasteluun. KiVa-koulu on laajasti käytössä Suomen kouluissa ja se on keskeisessä osassa kiusaamisen ehkäisyä, joten sen tarkastelua vanhempien näkökulmasta voidaan pitää myös perusteltuna.

KiVa-koulu on Turun yliopistossa kehitetty, peruskoulutasolle suunnattu kiusaamisen vastainen ohjelma. Sen laajempi käyttöönotto Suomen kouluissa alkoi vuonna 2009. KiVa-koulu pohjautuu Suomessa ja ulkomailla tehtyyn kiusaamista käsittelevään tutkimukseen. Ohjelman lähtökohtiin kuuluu keskittyminen kiusaamisen hiljaisiin hyväksyjiin. Tällä tarkoitetaan oppilaita, jotka eivät ole kiusaamisessa aktiivisesti mukana, mutta ovat yhteisön osana keskeisessä asemassa siinä jatkuuko kiusaaminen vai saadaanko se loppumaan. Kiusaamistilanteen ulkopuolisten oppilaiden suhtautuminen saattaa toimia joko kiusaamista kannustavana tai sitä vähentävänä tekijänä. Hiljaisien hyväksyjien asenteisiin ja toimintaan vaikuttavat puuttumismenetelmät vähentävät kiusaajan vaikutusvaltaa ja muokkaavat yhteisöä kiusatun kannalta turvallisemmaksi. (Salmivalli & Poskiparta 2012, 42 – 43.)

KiVa-koulun kotisivuilla on myös vanhemmille suunnattua materiaalia, joka käy tiivistetysti läpi muun muassa sen, mistä KiVa-koulussa on kyse, miten vanhempien tulisi toimia kiusaamistilanteessa sekä erilaista perustietoa kiusaamiseen liittyen. Vanhempien toimintaan liittyvät ohjeet keskittyvät ensisijaisesti siihen, miten lasta kannattaa pyrkiä neuvomaan ja rohkaisemaan kiusaamistilanteen tultua ilmi. Lisäksi materiaalissa on käytännön ohjeita siihen, kuinka netti-kiusaamisen kanssa kannattaa toimia. Aineistossa mainitaan myös, että vanhempien kannattaa ottaa yhteyttä koulun omaan kiusaamisen vastaiseen tiimiin. (KiVa-koulu 2019)

KiVa-koulun vaikuttavuutta on selvitetty tutkimuksilla. An Yangin ja Christina Salmivallin (2015) tutkimukseen osallistui 195 suomalaista koulua. KiVa-koulu ohjelma oli käytössä 738 luokassa kun taas kontrollina toimi 647 luokkaa, jotka eivät käyttäneet ohjelmaa. Tutkimuksen perusteella oppilaiden itsensä ilmoittama kiusatuksi joutuminen oli vähentynyt 9 kuukauden jakson aikana 43% kouluissa joissa KiVa-koulu oli käytössä. Vastaavana aikana itseraportoitu kiusatuksi joutuminen oli vähentynyt kontrollikouluissa 29%. Itseraportoitu kiusatuksi joutuminen väheni siis 14% prosenttia enemmän niissä kouluissa, jotka olivat mukana KiVa-koulussa. (Yang & Salmivalli 2015, 86.) KiVa-koulun voidaan siis tutkimusten perusteella katsoa selkeästi vähentävän kiusaamista. Huomionarvoista on myös kuitenkin se, että ohjelma ei poista kiusaamista kouluista kokonaan, mikä sinänsä olisikin tavoitteena lähes mahdoton.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella koulukiusaamiseen liittyviä asioita vanhempien näkökulmasta. Tämä on näkökulma, joka on tutkimuksissa toistaiseksi jäänyt melko vähälle huomiolle. Tutkimukseni keskittyy vanhempiin, joiden peruskouluikäisen lapsen kiusaamistapausta on selvitetty yhteistyössä oppilaitoksen kanssa. Keskityn tutkimaan vanhempien kokemuksia yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta koulun kanssa kiusaamistapauksia selvittäessä sekä kokemuksia liittyen koulun toimintaan ja toimenpiteisiin, joilla kiusaamistilannetta pyritään ratkaisemaan. Tavoitteenani tarkastella vanhempien kokemuksia yhteistyöstä sekä koulun toiminnasta ja nostaa esiin niihin liittyviä asioita, ongelmia ja ilmiöitä. Kiusaamisen tutkiminen vanhempien näkökulmasta on tärkeää, sillä se voi auttaa löytämään keinoja, joilla voidaan parantaa vanhempien ja koulun välistä yhteistyötä.

Tutkimuksessani on kaksi tutkimusongelmaa:

1. Minkälaisia ilmiöitä nousee esiin liittyen vanhempien kokemuksiin koulun henkilökunnan kanssa yhteistyössä tapahtuvasta kiusaamisen selvittelyprosessista?
2. Minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on koulun toiminnasta ja toimenpiteistä kiusaamistapausten ratkaisemiseksi?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen kohde ja tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni käsittelee koulukiusaamista vanhempien näkökulmasta, mikä on melko vähälle huomiolle tutkimuksissa jäänyt näkökulma. Näkökulmaa sivutaan ajoittain kiusaamista käsittelevien tutkimusten yhteydessä, mutta vanhempien näkökulma on huomattavan harvoin tutkimuksen keskiössä. Aikaisempien tutkimusten vähäisen määrän vuoksi koin kvalitatiivisten eli laadullisten tutkimusmenetelmien olevan paras lähestymistapa tutkimukseeni. Kvalitatiivinen tutkimus antaa mahdollisuuden sille, että tutkimuksessa nousee esiin ilmiöitä, joita tutkija ei osaisi tarkennetuilla kysymyksillä huomioida.

Laadulliset menetelmät soveltuvat tutkimukseeni hyvin, sillä siinä pyritään tutkimaan tietyn ihmisryhmän, eli tässä tapauksessa vanhempien, kokemuksia ja tuntemuksia lapsen kiusaamistilanteen selvittelystä. Kvalitatiiviset menetelmät soveltuvat tarkastelemaan yhteiskunnallisia asioita ja ihmisten kokemuksia mikrotasolta ja soveltuvat siten hyvin yksilötasoa tarkastelemaan tutkimukseen (Stake 2010, 18 - 19). Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ymmärtää ihmisten kokemuksia ja sitä minkälaisia merkityksiä he kokemuksilleen antavat (Merriam 2014, 14). Straussin ja Corbinin (1998) mukaan laadulliset tutkimusmenetelmät soveltuvat hyvin tietynlaisiin tutkimusongelmiin. Ne sopivat tutkimukseen jossa yritetään saada tietoa esimerkiksi ihmisten tuntemuksista, kokemuksista ja ajatuksista johonkin tiettyyn aihepiiriin liittyen. (Strauss & Corbin 1998, 11.)

Valitsin tutkimukseni pääasialliseksi aineistonkeruutavaksi haastattelut. Kerry Daly (2007) määrittelee haastattelun keskusteluna, jolla on ennalta määrätty tavoite. Haastattelija pyrkii ohjaamaan keskustelua kysymyksillään, mutta samalla pyrkii olemaan vaikuttamatta haastateltavan näkemyksiin ja mielipiteisiin. Haastateltavan kertomat asiat nähdään subjektiivisena kuvauksena todellisuudesta. (Daly 2007, 139-140.) Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2000) mu-

kaan haastattelu sopii menetelmäksi tutkimuksiin, joissa kohteena on vähän tutkittu aihealue, mikä vaikeuttaa vastausten suunnan ennakointia. Lisäksi haastattelu sopii heidän mukaansa tutkimuksiin, joiden aihepiiri käsittelee haastateltavan kannalta vaikeita tai arkoja asioita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34 – 35.) Molemmat edellä mainitut asiat pätevät selkeästi tämän tutkimuksen kohdalla.

Haastattelun erilaisista muodoista päädyin käyttämään tutkimukseni aineistonkeruussa puolistrukturoitua teemahaastattelua. Daly (2007) määrittelee puolistrukturoidun teemahaastattelun haastatteluksi, jossa on olemassa valmiiksi hahmoteltu haastattelurunko, joka auttaa haastattelua pysymään oikeassa aiheessa. Haastattelurunko pyrkii ohjaamaan keskustelua oikeaan suuntaan, mutta kysymyksiä voidaan tarpeen mukaan muokata joustavasti. (Daly 2007, 144-145.) Pattonin (2002) mukaan haastattelua toteutettaessa haastattelijan tulisi pyrkiä neutraaliuteen sekä yhteisymmärrykseen haastateltavan kanssa. Tutkijan tulee välttää kysymyksiä, jotka saattavat vaikuttaa haastateltavan näkemyksiin ja mielipiteisiin. On myös tärkeää, että haastateltava ymmärtää, että hänen kertomansa asiat, tiedot ja kokemukset ovat tärkeitä. (Patton 2002, 365-366.)

Tutkimuksen toisena aineistonkeruumenetelmänä käytin kirjoitelmia. Keräsin kirjoitelmat sähköpostilla. Kirjoitelmat toimivat täydentävänä aineistonkeruumenetelmänä haastattelujen rinnalla. Kirjoitelmiin päädyttiin esimerkiksi silloin kun haastattelujen toteuttaminen ei onnistunut tai kun kirjoitelma tuntui vastaajista luontevammalta menetelmältä. Tuomi ja Sarajärvi (2018) puhuvat aineistonkeruumenetelmiä tarkastellessaan yksityisistä dokumenteista, joihin kirjoitelmien voidaan katsoa myös kuuluvan. Yksityisiä dokumentteja käyttäessä on tärkeää huomioida muun muassa tutkittavien ikä sekä kirjalliset kyvyt. Tällainen aineistonkeruumuoto sisältää oletuksen siitä, että kirjoittaja kykenee ilmaisemaan asiansa riittävällä tarkkuudella kirjallisessa muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96 - 97.) Tutkimukseen osallistuneet ovat kaikki täysi-ikäisiä ja tutkimuksen aihe on heille omakohtainen ja itselleen tärkeä. Tutkimuksen aihe voi myös olla arkaluontoinen, joten siitä saattaa olla helpompi kirjoittaa kuin puhua kasvokkain. Näistä syistä voidaan olettaa, että tutkittavat kykenevät ilmaisemaan asiansa kirjallisesti riittävän tarkasti ja riittävässä laajuudessa.

4.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimuksen tarkkana kohderyhmänä olivat vanhemmat, joiden peruskouluikäisen lapsen kiusaamistapausta oli selvitelty koulun kanssa viimeisen viiden vuoden sisällä. Päädyin kuitenkin aineistoa kerätessä siihen, että viiden vuoden aikarajaus on melko keinotekoinen ja päätinkin pitää sitä lähinnä suuntaa-antavana. Tutkimukseen osallistui siis myös muutamia vanhempia, joiden lasten kiusaamistapauksista oli aikaa n. 6 – 8 vuotta.

Tutkimuskohteena olivat koulukiusattujen lasten vanhemmat. Kaikki vanhemmat olivat etniseltä taustaltaan suomalaisia. Vanhempien koulutustaustat vaihtelivat ammattikoulutaustasta aina ylempiin korkeakoulututkintoihin.

Tutkimuksessa käsiteltiin yhteensä kolmeatoista eri aineistoa. Yhdessätoista aineistossa vastaajana oli perheen äiti, yhdessä perheen isä ja yhdessä molemmat vanhemmat. Yhdeksässä aineistossa perheessä oli yksi kiusattu lapsi. Kolmessa aineistossa perheessä oli kaksi kiusattua lasta ja yhdessä perheessä kiusattuja lapsia oli kolme. Kokemukset yhteistyön toimivuudesta kiusaamistapauksia käsiteltäessä vaihtelivat saman perheen eri lasten tapauksien välillä. Kokemukset vaihtelivat myös koulukohtaisesti.

Aineistoon sisältyvien kiusaamistapausten vakavuus vaihteli keskivaikeista tapauksista äärimmäisen vakaviin tapauksiin. Aineistoon kertyi kiusaamistapauksia toistuvasta ja pitkäkestoisesta henkisestä ja sosiaalisesta kiusaamisesta aina rajuun fyysiseen väkivaltaan asti. Rajuimpien kiusaamistapausten seurauksena kiusattu päätyi sairaalahoitoon.

Aineistoni painottui tapauksiin, joissa kiusaamistapauksen selvittämisessä oli ollut ongelmia ja yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa oli ollut joko hankalaa tai jopa täysin toimimatonta. Aineistossa oli kuitenkin myös sellaisia tapauksia, joissa kiusaamiseen oli onnistuttu puuttumaan niin että se oli saatu loppumaan. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin selvästi vähemmistössä. Aineiston painottuminen hankalampiin koulukiusaamistapauksiin johtui todennäköisesti

ainakin osittain aineistonkeruutavasta. Tutkimukseen osallistuvat ottivat miinuun yhteyttä omasta aloitteestaan. Voidaankin olettaa, että vanhemmat, joilla on ollut rankkoja ja negatiivisia kokemuksia kiusaamisen selvittelyprosessiin liittyen ottavat helpommin yhteyttä. Heillä on todennäköisesti suurempi tarve puhua kiusaamisasioista.

Aineistoa tarkasteltaessa on myös hyvä muistaa, että kyseessä on vain toisen osapuolen kuvaus vuorovaikutustilanteisiin liittyvistä kokemuksista. Tutkimuksen näkökulma on siis väistämättä yksipuolinen. Se ei tietenkään poista tai vähennä vanhempien kokemusten tarkastelun arvoa ja tärkeyttä. Myöskään negatiivisiin kokemuksiin painottuva aineisto ei sinänsä haittaa, sillä laadullisena tutkimuksena tämä tutkimus ei pyri yleistettävyyteen. Sen sijaan tavoitteena on löytää ja tuoda esiin aihepiiriin liittyviä kokemuksia, asioita ja ilmiöitä.

4.3 Aineiston keruu

Tutkimuksen ensisijaisena aineistonkeruumenetelmänä toimivat haastattelut. Sen lisäksi aineistoa täydennettiin kirjoitelmien ja puhelinhaastattelujen avulla. Aineistoa kertyi lopulta kymmenen haastattelun ja kolmen kirjoitelman verran. Tutkittavat löytyivät kahden eri sanomalehden mielipidepalstalla julkaistun lehti-ilmoituksen avulla. Tutkimukseen osallistuneista vanhemmista enemmistö oli siis näiden kahden lehden levikkialueelta. Ihmiset olivat kuitenkin myös jakaneet toista lehti-ilmoitustani eteenpäin minun tietämättäni internetissä erilaisilla koulukiusaamista käsittelevillä keskustelupalstoilla. Sen seurauksena sain yhteydenottoja myös muualta Suomesta ja tutkimukseen osallistuikin lopulta vanhempia ympäri Suomen. Aineistonkeruu tapahtui joulukuun 2015 ja helmikuun 2016 välisenä aikana. Haastatteluista seitsemän oli perinteisiä samassa tilassa tapahtuvia haastatteluja. Haastatteluista kolme toteutettiin puhelinhaastatteluina, johtuen siitä, että perinteisen haastattelun järjestäminen ei ollut väli-
matkoista tai aikataulusyistä mahdollista.

Haastatteluissa käytettiin itse laatimaani kahden sivun mittaista haastattelurunkoa. Sitä laatiessa haasteeksi nousi se, että kiusaamista on tutkittu vanhempien näkökulmasta melko vähän. Haastattelurungon muodostusvaiheessa ainoa kansainvälinen vanhempien näkökulmaa käsittelevä tutkimus, jonka olin löytänyt, oli Sawyerin (2011) *The missing voice: Parents perspective to bullying* -tutkimus. Tämän tutkimuksen painotukset poikkeavat kuitenkin selkeästi omasta tutkimuksestani. Siitä oli kuitenkin hyötyä tutkimuksen painotusten valinnassa ja myös taustatietoja kartoittavien kysymysten muodostamisessa. Ainoa toinen löytämäni vanhempien näkökulmaan keskittyvä tutkimus tässä vaiheessa tutkimusprosessiani oli Anna-Kaisa Heikkilän (2010) pro gradu -tutkimus otsikolla *Kodin ja koulun yhteistyö vanhempien arvioimana*. Hänen tutkimuksensa käyttää kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja on myös painotuksiltaan varsin erilainen omaan tutkimukseeni nähden. Heikkilän tutkimus oli kuitenkin myös taustalla vaikuttamassa, kun työstin tutkimukseni haastattelurunkoa. (Heikkilä 2010.)

Koulukiusaamista käsittelevästä kirjallisuudesta Päivi Hamaruksen (2008) *Koulukiusaaminen - Huomaa, puutu ehkäise* -teos sekä Christina Salmivallin useat koulukiusaamista käsittelevät teokset antoivat haastattelurungon muodostamiselle hyvän teoreettisen pohjan. (Hamarus 2008; Salmivalli 1998; Salmivalli 2005; Salmivalli 2010.) Kiusaamista käsittelevien teosten ja tutkimusten lisäksi haastattelurungon muodostamiseen vaikuttivat sekä omat että lähipiirissäni sattuneet kiusaamiskokemukset. Erityisesti tähän lähipiiriini ihmiselle sattuneeseen kiusaamistapaukseen liittyi aikanaan huomattava määrä vuorovaikutuksen haasteita ja ongelmia vanhempien ja koulun henkilökunnan välillä. Nämä kokemukset auttoivat erityisesti joidenkin tarkentavien kysymysten kohdalla. Pääsääntöisesti pyrin kuitenkin pitämään haastattelurungon kysymykset laajoina ja yleisluontoisina, mikä mahdollistaisi uudenlaisten, aiemmin piilossa olleiden ilmiöiden nousun esiin. Haastattelut toteutettiin laadullisina teemahaastatteluina, jotka nauhoitettiin. Myös puhelinhaastattelut nauhoitettiin. Niihin liittyi paljon teknisiä ongelmia, mutta niiden toteutus onnistui lopulta hyvin. Puhelinhaastatteluiden sujuvuuden takaamiseksi päätin lähettää etukäteen haastattelurungon

haastateltaville. Haastattelurunko toimi myös sähköpostikirjoitelmien opastuksena, sillä kirjoitelman laatineet käyttivät sitä apuna kirjoitusprosessissaan.

Haastatteluille kertyi ajallisesti mittaa yhteensä 7 tuntia ja 47 minuuttia. Litteroin kaikki 10 haastattelua kokonaisuudessaan. Haastattelujen litteraattien ja kirjoitelmien yhteispituus oli 323 sivua. Vanhempien haastattelujen lisäksi yhteen tapaukseen liittyen haastattelin myös yhtä perheen ulkopuolista ihmistä, joka oli ollut tilanteen selvittelyssä perheen apuna ja tukena. Päätin kuitenkin lopulta jättää hänen haastattelunsa pois tästä tutkimuksesta, sillä tulin siihen tulokseen, että vanhempien kokemuksiin perehtyvään tutkimukseen ei voi sisällyttää perheen ulkopuolisten ihmisten näkökulmia.

Haastattelurungossani oli kysymyksiä myös liittyen siihen, miten kiusaaminen vaikutti perheen arkeen ja muuhun koulun ulkopuoliseen elämään. Tähän aihepiiriin liittyen kertyi myös paljon hyvää materiaalia, mutta jouduin kaventamaan tutkimuksen näkökulmaa, mistä syystä tämä materiaali jäi pois tästä tutkimuksesta. Jouduin myöhemmin kaventamaan tutkimuksen näkökulmaa vielä toistamiseen, minkä seurauksena tutkimuksesta jäi pois myös materiaali, joka käsittelee vanhempien ja koulun ulkopuolisten tahojen yhteistyötä kiusaamistilanteiden selvittelyssä. Pysin luultavasti hyödyntämään nyt ylijäänyttä materiaalia, mikäli teen joskus väitöskirjan.

4.4 Aineiston analyysi

Käytin aineiston analyysimenetelmänä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Päädyin tähän menetelmään siitä syystä, että koulukiusaamista on tutkittu vanhempien näkökulmasta melko vähän ja koin, että olisi vaikeaa löytää teoriaa, jonka pohjalle analyysin voisi rakentaa. Lisäksi koin, että aineistolähtöinen analyysi on oikea menetelmä gradulleni myös siksi, että tutkimus pyrkii tarkastelemaan vanhempien ja koulun vuorovaikutusta yleisellä tasolla ilman voimakkaita ennako-oletuksia.

Toteutin analyysin Tuomen ja Sarajärven (2018) teoksessa esitetyn aineistolähtöisen sisällönanalyysiprosessin mukaisesti. Tutkimuskysymysten kannalta

oleelliset osat haastatteluista pelkistetään. Pelkistykset luokitellaan alaluokkiin, jotka luokitellaan myöhemmin yläluokkiin. Yläluokat luokitellaan pääluokkiin. Lopuksi pääluokat luokitellaan yhdistäviin luokkiin. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 122 - 127.)

Käsiteltävän aineiston laajuus loi analyysin toteuttamiselle omanlaisiaan haasteita. Analyysiprosessin alussa kävin koko aineiston läpi kahteen otteeseen löytääkseni siitä kaiken tutkimuskysymysten kannalta oleellisen materiaalin. Siirsin tutkimuksen kannalta oleelliset lainaukset taulukkoon, johon merkitsin jokaisen lainauksen kohdalle niiden sisältöä kuvaavat pelkistykset. Koodasin jokaisen lainauksen siten, että näin taulukosta sen, mistä haastattelusta tai kirjoitelmasta sekä miltä sivulta lainaukset on otettu. Pelkistysten pohjalta loin kaikille lainauksille analyysin vaatimat alaluokat. Alaluokkia syntyi aineiston koosta johtuen valtava määrä. Tämän vuoksi jaottelin tässä vaiheessa ne kolmeen kategoriaan, jotka olivat positiiviset, negatiiviset sekä ristiriitaiset/ neutraalit luokitukset. Tämä jako toimi lähinnä työkaluna laajan aineiston käsittelyssä, eikä se vaikuttanut suoraan lopullisten luokkien muodostamiseen. Jaottelu auttoi muun muassa yhdistelemään sellaisia alaluokkia, jotka olivat keskenään erittäin samankaltaisia. Lisäksi se auttoi saamaan paremman kokonaiskuvan aineistosta. Yläluokkien muodostamista varten loin kokonaan uuden taulukon, johon liitin alaluokat sekä niistä vastaavat koodaukset. Tämän uuden taulukon avulla yhdistelin alaluokat yläluokiksi. Yläluokkien pohjalta muodostin puolestaan laajempia temaattisia kokonaisuuksia pääluokiksi.

Taulukko 1. Esimerkki sisällönanalyysissä tapahtuneesta luokittelusta		
Pääloukka	Yläluokat	Alaluokkia
Vanhempien positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhteistyötä koulun henkilökunnan kanssa.	Toimivaa yhteistyötä koulun ja vanhempien välillä.	Vanhemmat kokivat yhteistyön toimivana.
		Vanhempien viesteihin reagoitiin yleensä nopeasti.
		Henkilökunta yhteydessä kotiin.
		Vanhemmat kokivat, että heihin suhtauduttiin asiallisesti.
	Positiivisia kokemuksia yksittäisen henkilökunnan jäsenen toiminnasta.	Ryhmänohjaaja otti tilanteen vakavasti.
		Apulaisrehtori otti tilanteen vakavasti.
		Vanhemmat kehuvat kuraattoria.
		Vanhemmilla luottohenkilö koulun henkilökunnassa.
	Henkilökunnan vaihdoksien positiiviset vaikutukset yhteistyöhön	Uusi opettaja puuttui kiusaamiseen tehokkaasti.
		Uusi opettaja onnistui luomaan luokkaan yhteishengen.
		Tilanne rauhoittui opettajan vaihdoksen myötä.
	Positiivisia kokemuksia koulun vaihdon myötä	Kiusaamiseen suhtauduttiin vakavammin yläasteella.
		Vanhemmat kokivat, että heihin suhtauduttiin paremmin uudessa koulussa.

Edellä esiintynyt taulukko toimii esimerkkinä analyysissä tapahtuneesta luokittelusta (Taulukko 1). Taulukossa näkyy yksittäinen pääloukka, sekä se miten se jakautuu yläluokkiin ja alaluokkiin. Esimerkistä on jätetty pois joitakin alaluokkia, jotka liittyivät yksittäisiin mainintoihin aineistossa. Pohdin analyysivaiheessa myös pääloukkien yhdistelemistä yhdistäviksi luokiksi, mutta toteusin pääloukkien toimivan aineistoa hyvin kuvaavana jaotteluna. Yhdistävät luok-

kat olisivat olleet mielestäni liian yleisluonteisia ja ne olisivat kuvanneet aineistoa huonosti. Tulosten raportointi on rakennettu tässä tutkimuksessa näiden pääluokkien pohjalle.

4.5 Tutkimuksen eettiset ratkaisut

Eettisiä kysymyksiä nousee esiin läpi koko tieteellisen prosessin tutkimuksen teon eri vaiheissa aina suunnittelusta ja aineistonkeruusta tutkimuksen julkaisemiseen asti. (Pietarinen & Launis 2002, 46). Tämän tutkimuksen toteutuksen eri vaiheissa on pyritty toteuttamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettinen neuvottelukunta pitää tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen mukaista toimintaa tärkeänä hyvän tieteellisen käytännön toteutumisen kannalta. Tämä tarkoittaa muun muassa tutkimustyössä, aineiston keruussa sekä tulosten raportoinnissa noudatettavaa rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. (TENK, 2012.)

Tutkimukseen kerätty aineisto tulee ainoastaan minun käyttöni ja sitä tullaan käyttämään ainoastaan pro gradu -tutkielmassani sekä mahdollisesti myöhemmin väitöskirjassani. Tutkimukseen osallistuneet ovat ymmärtäneet tutkimuksen tarkoituksen ja hyväksyneet sen. Tutkimukseen kerättyä materiaalia säilytetään luottamuksellisesti. Haastattelutallenteet tullaan tuhoamaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkittavan aiheen arkaluontoisuus pyrittiin huomioimaan parhaalla mahdollisella tavalla aineistoa kerätessä. Haastattelut esimerkiksi keskeytettiin tarvittaessa. Aiheen arkaluontoisuutta pyrittiin huomioimaan myös kysymyksenasettelussa. Tutkittavien identiteetit on häivytetty säilytettävistä litteraateista ja pro gradu -tutkielmasta. Tutkimuksessa esiintyvät nimet on korvattu sulkeilla, joissa on informaatiota korvattuun asiaan liittyen. Esimerkiksi miespuolisen henkilön kokonimen tilalla materiaalissa lukee (miehen nimi) (sukunimi). Myös muita tutkimukseen osallistuneiden identiteettiä mahdollisesti viittaavia tietoja on häivytetty. Esimerkiksi aineistossa mainitut kaupungit ja kunnat on korvattu merkinnällä (paikkakunnan nimi). Lisäksi tutkimuksessa käytetyt lainaukset on pyritty valitsemaan siten, etteivät niissä kuvatut asiat pal-

jastaisi tutkimukseen osallistuneiden identiteettejä. Haastatteluihin viitataan tutkimuksessa sanalla "haastattelu" ja numerolla 1 - 10. Kirjoitelmiin viitataan sanalla "kirjoitelma" ja numerolla 1 - 3.

5 TULOKSET

Aineiston luonteen vuoksi keskityn tuloksissa ensisijaisesti vanhempien kokemiin negatiivisiin kokemuksiin. Negatiiviset kokemukset olivat aineistossa selkeästi enemmistössä molempiin tutkimusongelmiin liittyen. Käyn kuitenkin myös positiiviset kokemukset läpi lyhyesti.

Tulosten raportointi on rakennettu tutkimuskysymysten ja analyysissä muodostuneiden pääluokkien varaan. Tutkimuskysymykset toimivat päätösikoina ja analyysin pääluokat väliotsikkoina.

5.1 **Minkälaisia ilmiöitä nousee esiin liittyen vanhempien kokemuksiin koulun henkilökunnan kanssa yhteistyössä tapahtuvasta kiusaamisen selvittelyprosessista?**

Vanhempien ja koulun välinen yhteistyö kiusaamistapauksia selvitettäessä oli tutkimuksen keskiössä. Aineistossa oli aiheeseen liittyen laaja kirjo vanhempien kokemuksia, joihin liittyi paljon erilaisia haasteita, ongelmia ja ilmiöitä. Monet esiin nousseet asiat ovat sellaisia, joille ei löydy selkeitä vastineita aiemmista tutkimuksista.

Vanhempien ja koulun yhteistyöhön liittyvien kokemusten analyysissä esille nousi kolme pääluokkaa, jotka ovat vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutuksen ongelmat, vanhempien ja henkilökunnan välit kärjistyvät sekä positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä.

5.1.1 **Vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutuksen ongelmat**

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista toi esiin jonkinlaisia vuorovaikutuksen ongelmia koulun ja kodin välillä. Näiden ongelmien luonne vaihteli paljon tapauskohtaisesti. Ongelmat liittyivät muun muassa osapuolten erilaisiin näkemyksiin tilanteen vakavuudesta sekä koulun ja kodin välisiin vuorovaikutuksen ja viestinnän ongelmiin. Tässä luokittelussa esiintyvät asiat on rajattu

lievempiin ongelmiin ja haasteisiin. Vaikeammat ongelmat on luokiteltu erikseen seuraavaan lukuun.

Useassa haastattelussa kävi ilmi, että osapuolilla oli tilanteen selvittelyssä hyvin erilaiset näkemykset kiusaamistilanteen vakavuudesta. Näissä tapauksissa kiusatun vanhemmat näkivät tilanteen huomattavasti vakavampana kuin henkilökunta tai osa henkilökunnan jäsenistä. Seuraavasta esimerkistä käy ilmi, kuinka vanhemmat kokivat, että koulu ei suhtautunut tilanteeseen riittävällä vakavuudella eikä ottanut tilannetta tosissaan. Vastaavan kaltaisia kokemuksia nousi esiin muistakin haastatteluista. Vanhemmat kokivat, että koulukuraattori ja rehtori vähättelivät tilannetta eivätkä he nähneet sitä vakavana. Vanhempien mielestä henkilökunta vältteli vastuun kantamista. Alla oleva lainaus on vanhemman vastaus haastattelussa esitettyyn kysymykseen, joka pyrki selvittämään sitä, olivatko eri osapuolten käsitykset kiusaamisen laajuudesta keskenään samanlaiset kiusaamista selvitettäessä.

"Mää luulen että ei ollu (..) että tota (..) tämmöset niinku just noi koulukuraattorin kommenttia, että vähä niinku jo (..) tavallaan jo sen (..) kommentin siitä että hän niinku vähätteli tätä tilannetta ja ei, ei pitäny oikeastaan niinku yhtään minään (..) ja sitte taas se että (..) niinku koulun rehtorikin hän niinku (..) vältteli tämmöstä vastuunkantamista ja, ja tota (..) oli hirveen vaivautunu, (..) niinku asiasta ja aiheesta."

(Haastattelu 10)

Aineistossa oli myös tapauksia, joissa vanhemmat kokivat, että kiusaamistilanteeseen suhtauduttiin normaalina lasten välisenä konfliktina. Seuraavan lainauksen tilanteessa vanhempi oli ottanut yhteyttä rehtoriin, mutta hän koki, että rehtori käänsi kiusaamistilanteen tavalliseksi poikien väliseksi nahisteluksi.

"Minä otin yhteyttä ja (..) toivoon, että asiaa olis niinku käyty läpille, mutta ei. (..) Rehtorin sanat oli, mikkä mä muistan, jotta tää on aivan normaalia pikkupoikien nahistelua."

(Haastattelu 8)

Osa haastatteluista vanhemmista koki, että jotkut henkilökunnasta ottivat tilanteen tosissaan, kun taas yksittäinen, ratkaisevassa asemassa ole henkilökunnan

jäsen ei suhtautunut tilanteeseen vakavasti. Esimerkiksi eräs vanhempi kertoi, kuinka he olivat kokeneet, että rehtori kielsi kiusaamisen olemassaolon, mutta muu henkilökunta otti tilanteen tosissaan.

"No se rehtori, silloin niin se ei tota niin niin, justihin niin kuin sanoin niin (.) ei (.) mitään, (.) et kielsi (.) asiat, mutta (.) nää muut kenenkä kans sitten (.) oli se terveydenhoitaja ja kaikki, ne otti heti tosissansa."

(Haastattelu 4)

Aineistosta kävi ilmi myös runsaasti muunlaisia kokemuksia vuorovaikutuksen ongelmista vanhempien ja henkilökunnan välillä. Vanhemmat kokivat esimerkiksi koulun henkilökunnan turhautuneen heidän yhteydenottoihinsa. Esimerkiksi yksi vanhempi kertoi tilanteesta, jossa vanhemmat kokivat, etteivät he saaneet tukea koululta. Sen sijaan he kokivat, että kiusaamistapausta vähäteltiin.

"Et e-, (.) ei sitä ohjausta eikä, (.) eikä niinku (.) ei minkään näköstä (..) et (.) jotenki tuli, (.) tuli sitte semmone olo että kun sinne soitteli sinne koululle oli enemmän niinku tuskastuneita siitä että taasko sä soitat (.) et, (.) et (.) no (.) anna nyt jo olla ja kyllä se sitte siitä ja pojat nyt on poikia ja (..) eeh"

(Haastattelu 7)

Vanhemmat kokivat myös joissakin haastatteluissa, että heidät koettiin hankaliksi vanhemmiksi. Eräs vanhempi kertoo rehtorin reaktiosta tämän kuultua van-

hemman kysyneen toisten koulujen rehtoreilta mielipiteitä heidän koulunsa toimintatavoista. Vanhempi tulkitsi, että rehtori piti häntä hankalana vanhempana, koska hän kyseenalaisti asioita.

"Pojan koulun rehtori hermostui ja sanoi minulle "Te nykyajan vanhemmat, ette kyllä..." En muista sananmukaisesti, miten lause jatkuu. Pointti oli, että häntä harmitti, että nykyajan vanhemmat ovat hankalia. Tulkitsin hänen tarkoittaneen sitä, että vanhemmat kyseenalaistivat asioita."

(Kirjoitelma 3)

Haastatteluissa ilmeni myös vuorovaikutuksen ongelmia, jotka liittyivät palaverien järjestämiseen. Osassa haastatteluista koulu ei suostunut järjestämään sellaisia palavereja, jotka vanhemmat olisivat kokeneet tarpeelliseksi tilanteen onnistuneen selvittämisen kannalta. Seuraavan lainauksen tilanteessa vanhempi olisi toivonut palaveria, jossa sekä kiusatun että kiusaajan perheet olisivat voineet keskustella yhdessä tilanteesta. Vaihtoehtoisesti vanhemmat olisivat toivoneet seurantajaksoa, jonka aikana kiusaaja ja kiusattu olisivat käyneet keskustelemasta viikoittain tilanteesta. Koululla ei ollut halua toteuttaa näitä palavereja. Vanhemmat kokivat, että tilanteeseen ei puututtu kunnolla, mikä rohkaisi kiusaajaa.

"Mut ei, koulu ei niinku (.) ollu millään tavalla (.) kiinnostunu niinku järjestämään tämmöstä että, (.) et perheet olis istunu ja pojat olis saanu kertoa ja puhua ja sopia asioita. Tai ollut joku tämmönen (.) ajanjakso niinku että (.) pojat käy (.) yhdessä (..) keskustelemassa (.) joka viikko (.) miten on menny (.) mitä on ollut (.) et ja tavallaan sitoutuis siihen et tällasta ei enää tapahdu tai täst seuraasitä tai tätä. (.) Et jo-, jotenki se annettiin niinku mennä hirveen leväperäisesti ja, (.) ja (.) mulle jäi semmonen olo että, (.) et nää kiusaajille tuli semmonen et (.) he tekee mitä haluaa."

(Haastattelu 9)

Monissa tapauksissa vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutuksen ongelmat näkyivät erilaisina viestinnän ja kommunikaation ongelmina osapuolten välillä. Viestinnän ongelmat olivat erittäin moninaisia kuten esimerkiksi yhteydenottoihin vastaamatta jättämisestä, tiedonkulun ongelmia, ristiriitaisia viestejä koululta tai koulun passiivista asennetta osapuolten vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi

yksi kiusatun vanhempi oli jättänyt toistuvia soittopyyntöjä rehtorille, mutta ei ollut saanut yhteydenottoa takaisin.

"Ja tota niin, (.) rehtori ei tosiaan niin, oon jättäny (.) soittopyyntöjä. (.) Yritin tavoitella silloin, (.) varmahän päivittänsä. (.) Ei, (.) ei minkäänmoista yhteenottoa tullu"

(Haastattelu 8)

Vanhemmat saattoivat siis vaikeimmissa tapauksissa kokea, että henkilökunta suorastaan välttelee heitä. Tämän kaltainen yhteistyön puute jättää vanhemmat avuttomaksi, sillä kiusaamistilanteisiin on vaikea lähteä etsimään ratkaisua, jos koulu suhtautuu passiivisesti eikä ota asioita tosissaan. Vanhemmat saattoivat jopa kokea, että heitä ei kuunnella ollenkaan. Eräs vanhempi kertoi, kuinka raskas tilanne oli heille ollut. Hänen mukaansa vanhempia ei oltu kuultu tilanteessa.

"Tämä on vanhempiana ollut tosi raskasta. Minua ja miestäni ei olla kuultu missään."

(Kirjoitelma 1).

Tiedonkulun puutteet aiheuttavat epätietoisuutta siitä, mitä toimenpiteitä koulu on tehnyt tilanteen ratkaisemiseksi. Yhdestä esimerkistä käy ilmi vanhempien kokemukset siitä, kuinka he eivät olleet saaneet tietoa siitä onko koulu tehnyt toimenpiteitä tilanteen ratkaisemiseksi. Vanhemmat eivät tieneet onko asiaa viety KiVa-työryhmään eikä heillä ollut tietoa onko tilanteelle tehty jotakin konkreettista. Vanhemmat kokivat KiVa-koulun sanahelinänä.

"Ja (.) niinku tehdä sitä kiusaamisen vastaista työtä (.) et (.) on, on täälläkin koulussa tämmönen (..) työryhmä (.) kiusaamista vastaan mutta (.) ei esimerkiksi (.) meille oo kerrottu et joo tää on viety nyt tähän KiVa-koulujuttuun. (.) Mutta ei meitä oo koskaan pyydetty sinne tai kerrottu mitä siellä on tehty tai, (.) tai (.) et (.) se tuntuu vaan niinku olevan vaan joku tällaine (.) sana-, (.) sanahelinää"

(.) et semmosta (..) semmosta niinku (..) kokreettista niinku tietämystä mitä siellä tehdään (.) onko tälle asialle tehty jotaki (.) niin (.) sellasta ei oo”

(Haastattelu 9)

Aineistossa on tapauksia, joissa vanhemmat ovat kokeneet, että koulu ei halua puhua kiusaamisesta. Seuraavasta lainauksessa on esillä tapaus, jossa vanhempi koki, että koulun asenne oli passiivinen ja väheksyvä, eikä henkilökunnalla vaikuttanut olevan halua käsitellä kiusaamista vanhemman toiveista ja aktiivisuudesta huolimatta. Vanhempi koki myös, että henkilökunta yritti kääntää keskustelua pois kiusaamisesta.

”Minuun ei siis oltu yhteydessä, mutta kun otin yhteyttä asia, mitätöitiin tai keskustelua yritettiin siirtää eri aiheisiin. Jouduin kerran jo sanomaan, että nyt puhutaan vain kiusaamisesta. Voin varata toisen ajan, jolloin puhutaan muusta. Sitä tarvetta ei kuitenkaan opettajan mukaan ollut(4.luokka). Kiusaamisesta ei haluttu keskustella.”

(Kirjoitelma 2)

Tuloksissa ilmeni siis paljon erilaisia vuorovaikutuksen ongelmia vanhempien ja henkilökunnan välillä. Vanhempien kokemukset ongelmista vaihtelivat tilanteeseen liittyvistä näkemyseroista, kommunikaation ongelmiin sekä kiusaamistilanteen välttelyyn. Tämän kaltaiset kokemukset vaikuttavat suurella todennäköisyydellä siihen, miten vanhemmat suhtautuvat koulun henkilökuntaan ja saattavat siten heikentää osapuolten välistä yhteistyötä.

5.1.2 Vanhempien ja henkilökunnan välit kärjistyvät

Aineistossa oli useampi esimerkki tilanteista, joissa kiusatun vanhempien ja koulun henkilökunnan välit kärjistyivät. Näissä tilanteissa vanhemmat kokivat, että heidän perhettään uhkailtiin, haukuttiin, syyllistettiin ja itse kiusaamistilanne käännettiin heidän syykseen. Eräs haastateltava kertoi tilanteesta, jossa vanhempia syytettiin siitä, että kiusaamistapauksen saama julkisuus oli rehtorin mielestä tuhonnut koulun maineen.

"Ja sillonki, (.) sillonki siitä tuli niinku välittömästi mulle koululta (.) että (.) et mä oon tuhonnut nyt koko koulun maineen. (..) Ei, ei sellasta (.) mietitää sillä hetkellä kun (.) tällasta tapahtuu. (..) Mut se oli niinkun (.) kaikista suurin niinkun (.) puheenaihe (.) rehtorillakin (.) et, et kuinka (.) heidän maine on nyt tuhottu."

(Haastattelu 9)

Aineistossa oli myös vanhempien kokemuksia siitä, että henkilökunta koki kiusaamisen esiin tuomisen heitä itseään kuormittavana asiana. Vanhemmilla oli kokemuksia siitä, että henkilökunta koki kiusaamisen selvittelyn aiheuttavan ensisijaisesti heille lisää työtä. Tämä saattoikin johtaa siihen, että suhtautuminen kiusatun vanhempiin muuttui negatiivisemmaksi kiusaamisen esiin tulemisen myötä. Esimerkiksi eräs vanhempi kertoi kokeneensa, että heitä syytettiin siitä, että heidän perheensä vuoksi koululle aiheutui ylimääräistä työtä.

"Jotta se on täs kiusaushommas se jotta (.) se yleensä kääntyy niin, jotta (..) mitä ne (.) niinku vanhempi-, (.) vanhempia heleposti niinku (.) syytetähän, että mitä ne ny konhottaa. (..) Sitä ne tarkooittaa siinä. (.) Että ne ny taas toi esille tälläästä mikä aiheuttaa heille lisää työtä."

(Haastattelu 6)

Aineistossa oli monia esimerkkejä tilanteista, joissa vanhempi koki heidän perheensä leimautuneen, kiusaamisen selvittelyprosessin myötä. Näissä tilanteissa vanhemmat saattoivat kokea, että yleinen mielipide oli heitä vastaan. Eräs van-

hempi kertoi haastattelussa kokeneensa, että heitä syyllistetään. Kysyin tarkentavana kysymyksenä, että miltä taholta? Toisessa lainauksessa vanhempi vastasi kysymykseeni kokevansa, että kyse oli yleisestä mielipiteestä.

"Niin ja (.) tosiaan että se on vähän että (.) kyllä niitä vanhempiakin sitte syyllistetään että"

(Haastattelu 2)

"No se on tää yleinen mielipide"

(Haastattelu 2)

Tämä esimerkki on yksi monista, joissa kiusatun perhe kokee leimautuneensa kiusaamistapauksen myötä. Leimautumisen kokemusten lisäksi aineistossa oli myös tapauksia, joissa vanhemmat kertovat tulleensa solvatuiksi henkilökunnan suunnalta. Seuraava lainaus on esimerkki tällaisesta tilanteesta, jossa vanhemmat yrittivät saada koulun myöntämään kiusaamisen olemassaolon.

"Kuulin mm. olevani vainoharhainen kiusaamisen suhteen. Näillä sanoilla. Kaksi viikkoa myöhemmin opettaja myönsi, että tyttärentäni kiusataan oppilas huoltoryhmän kokouksessa."

(Kirjoitelma 2)

Rajuimmat kokemukset aineistossa liittyivät tilanteisiin, joihin liittyi myös lastensuojelu. Yhdessä haastattelussa vanhempi kertoi kokeneensa, että heidän perhettään oli tilanteen kärjistymisen myötä uhattu lasten huostaanotolla. Toisessa haastattelussa taas kävi ilmi, että kiusattu lapsi oli huostaanotettu koulun henkilökunnan jäsenen tekemän ilmoituksen perusteella. Huostaanotto oli tapahtunut tilanteessa, jossa kiusattu oli palaamassa takaisin kouluun, hänen oltua poissa sieltä pidemmän ajanjakson. Vanhemman mukaan tilanteen oli aiheuttanut se, että kiusattu ei ollut halunnut palata takaisin kouluun ja oli sen vuoksi keksinyt erilaisia asioita, jotka vaikuttivat tilanteessa tehtyyn päätökseen. Pysin pitämään tarkoituksella tämän tapauksen yksityiskohdat yleisluontoisina, enkä myöskään

liitä näihin kahteen tapaukseen liittyen lainauksia pienentääkseni riskiä sen suhteen, että haastateltavat tunnistettaisiin.

Aineistossa oli monia esimerkkejä siitä, kuinka osapuolten välit saattavat kärjistyä selvittelyprosessin aikana. Vanhempien kokemukset solvauksista, syylistämisistä ja uhkailuista olivat huolestuttavia asioita, joita olisi hyvä tarkastella tutkimuksissa laajemminkin. Vanhempien kokemukset leimautumisesta olivat melko yleisiä. Monet vanhemmista kokivat leimautumisen yhtenä kaikkein vaikeimmista asioista, sillä sen vaikutukset jatkuivat vielä pitkään tilanteen päätyttyä.

5.1.3 Positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä

Vanhempien positiiviset kokemukset vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä oppilaitoksen kanssa olivat aineistossa selkeästi vähemmistöä, mutta niitä kuitenkin myös löytyi. Tiivistän aineistossa ilmenevät positiiviset kokemukset taulukoksi (Taulukko 2).

Taulukko 2. Vanhempien positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhteistyötä koulun henkilökunnan kanssa.	
Yläluokka	Lainaus
Toimivaa yhteistyötä koulun ja vanhempien välillä.	<i>"Kyllä et pääsääntöisesti se sujui niinku hyvin ja mun viesteihin vastattiin (.) vastattiin ja reagoitiin kyllä (.) kohtuullisen nopeestikin"</i> (Haastattelu 5)
Positiivisia kokemuksia yksittäisen henkilökunnan jäsenen toiminnasta.	<i>"yks ulkopuolinen, (.) taikka koulun opettaja (..) jonka opin sitte tuntemaan vähän paremmin, niin hän sitte vähä informoi että (.) mitä siellä kaikkienensa niinku on tapahtunu että muutenpa en olis tienny mittään"</i> (Haastattelu 10)
Henkilökunnan vaihdok-sien positiiviset vaikutukset yhteistyöhön	<i>"Et tässä oli niinku (..) tällä (.) pojalla (.) vaihtu nyt syksyllä (.) opettaja (.) ja hän otti siihen niiku tosi napakasti kiinni nytten (.) et se (.) oli vähä (.) ehkä se (..) ne pari aiempaa vuotta niin että opettaja ei siihen tarttunu kiinni."</i> (Haastattelu 5)
Positiivisia kokemuksia yhteistyöstä koulun vaihdon myötä	<i>"No joo, mä kyllä olin sinne sitte (.) yhteydessä (.) jo kun sitten sitä seiskaluokkaa oli ollu muutama viikko (.) ja tilanne jatkui (.) niin olin kyllä sinne yhteydessä (.) ja siellä kyllä mun mielestä suhtauduttiin asiaan niinku (.) paljon vakavammin ja (.) niinku aktiivisemmin ja (..) ja sittenhä sille jopa (.) saatiin jotain aikaan sille asialle."</i> (Haastattelu 3)

Myönteisesti koetuissa tapauksissa vanhemmat kokivat, että yhteistyö ja vuorovaikutus koulun kanssa oli toimivaa ja että heihin suhtauduttiin henkilökunnan suunnalta positiivisesti. Näiden puhtaasti positiivisten kokemusten lisäksi aineistossa on kokemuksia siitä, kuinka yhteistyöhön liittyi ongelmia ja negatiivisia kokemuksia, mutta henkilökunnasta löytyi yksittäinen ihminen, jonka kanssa yhteistyö ja vuorovaikutus toimivat huomattavasti paremmin. Lisäksi aineistossa oli muutamia positiivisia kokemuksia liittyen henkilökunnan jäsenen vaihdokseen ja sen aikaan saamiin positiivisiin vaikutuksiin. Näissä tapauksissa uudet henkilökunnan jäsenet suhtautuivat tilanteeseen edeltäjiään paremmin, mikä paransi yhteistyötä koulun ja vanhempien välillä. Osa vanhemmista koki myös

suuria eroja vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön liittyen eri koulujen välillä. Kokemukset saattoivat esimerkiksi olla negatiivisia liittyen ala-asteeseen, mutta positiivisia yläasteen kohdalla.

5.2 Minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on koulun toiminnasta ja toimenpiteistä kiusaamistapausten ratkaisemiseksi?

Päädyin käsittelemään vanhempien kokemuksia kiusaamistapausten selvittämiseksi suunnatuista toimenpiteistä ensisijaisesti siitä näkökulmasta, että miten vanhemmat kokivat toiminnan ja toimenpiteiden vaikutukset. Sen sijaan itse toimenpiteet jäivät tarkastelussa vähemmälle huomiolle.

Koulun toimintaa kiusaamistilanteen selvittämiseksi vanhempien näkökulmasta tarkastelevassa analyysissä nousi esiin viisi pääluokkaan: vanhempien tyytymättömyys koulun toimintaan, henkilökunnan jäsenen tai koko henkilökunnan toiminnasta on enemmän haitta kuin hyötyä, kiusaajien vanhempien vaikutus tilanteen selvittelyyn, kiusaamistilanteeseen onnistutaan puuttumaan sekä vanhempien kokemukset KiVa-koulun toiminnasta.

5.2.1 Vanhempien tyytymättömyys koulun toimintaan

Aineistosta käy ilmi laaja kirjo kiusaamistapausten selvittelyyn liittyvään koulun toimintaan liittyviä asioita, joihin vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä. Kritiikki saattoi kohdistua yksittäiseen henkilökunnan jäseneseen tai henkilökuntaan kokonaisuudessaan. Koulun toiminta saatettiin kokea esimerkiksi harhaanjohtavana tai kyseenalaisena. Kiusaamiseen puuttuminen saattoi jäädä vajaaksi tai epäonnistua, eikä tilanteen ratkaisemiseksi käytettyjä keinoja koettu toimivina. Joissakin tapauksissa vanhemmat kokivat, että koululla ei ollut juurikaan roolia tilanteen selvittelyssä. Oli myös kokemuksia siitä, että koulu pakoilee vastuuta ja siir-

tää sitä vanhempien harteille. Seuraavan lainauksen tilanteessa vanhemmat kokivat koulun toiminnan tilannetta vähättelevänä ja koulun omaan toimintaan liittyen harhaanjohtavana.

"Vähäteltiin. Meidän annettiin pitkään ymmärtää, että asia on hoidossa. (.) Niin kutsuttu KiVa-tiimi, johon koulu kuului, hoitaa asiaa. (.) Opettaja kertoi että hän ilmoittaa teille sit kun on jotain raportoitavaa. (.) Sitä ei vaan kuulunu. Poika kävi, (.) oireili (.) pahemmin. Kieltäytyi lähtemästä jo kouluun ja vammoja alko tulla ja (.) me ruvettiin kyselemään perään sitte (.) että mitäs, (.) miksikäs tämä saa jatkua."

(Haastattelu 1)

Vanhemmilla oli myös monia muita kokemuksia koulun harhaanjohtavasta toiminnasta. Eräessä tapauksessa koulu ei myöntänyt kiusaamisen olemassaoloa, mikä johti siihen, että vanhemmat ottivat asiasta yhteyttä aluehallintovirastoon. Tilanteesta seurasi opettajaan kohdistunut lausunto, minkä jälkeen opettaja väitti hoitaneensa kiusaamistapausta samaan aikaan kun sen olemassaoloa ei oltu myönnetty. Seuraavasta kahdesta lainauksesta ensimmäinen on vanhemman kuvaus näistä kokemuksista. Toisen lainauksen esimerkissä puolestaan vanhempi nosti esiin tilanteen, jossa hän oli ottanut yläasteen rehtoriin yhteyttä ennen kiu-

satun siirtymistä sinne. Rehtori oli luvannut tehostaa välituntivalvontaa seuraavana syksynä. Kävi kuitenkin nopeasti ilmi, että koulu ei ollut varautunut kiusaamistilanteeseen yhtään mitenkään.

"En tiedä, mitä kiusaamista opettaja on hoitanut, kun sitä ei minulle kerrotun tiedon mukaan silloin ollut."

(Kirjoitelma 2)

"Mää soitin silloin rehtorille, (.) kuuren luakan (.) keväällä. Ennen ku koulu loppuu, (.) niin soitin jotta tällainen mulle (.) luvattiin jotta (.) tota niin (.) koulu on tehostanu niinku valvontaa, jotta aivan turvallisimmiin mielin tulla seiskalle. Ja (.) ei tartte niinku peläjä, että tälläästä tuloo tapahtumahan ja. (.) Sitte tosiaan niin se tuli juluki, jottei siellä ollu mitenkään varauruttu."

(Haastattelu 8)

Harhaanjohtavan toiminnan lisäksi aineistosta on runsaasti tapauksia, joissa koulun tai yksittäisen henkilökunnan jäsenen toiminnan koettiin olevan jollain muulla tavalla kyseenalaista. Tällainen oli esimerkiksi tilanne, jossa kiusaamistapauksen tultua ilmi opettaja pesi kätensä tapauksen hoidosta. Opettaja lähetti vanhemmille kirjeen, jossa ilmoitti, että he saavat selvittää tilanteen keskenään. Seuraavista lainauksista ensimmäinen liittyy tähän tapaukseen. Toisessa lainauksessa puolestaan on esimerkki tilanteesta, jossa vanhempi kyseenalaisti sekä opettajan suhtautumisen että toiminnan. Aluksi luokanopettaja väheksyi tilannetta eikä ottanut sitä tosissaan. Sen jälkeen hän oli kuitenkin ottanut kiusaamisen puheeksi koko luokan edessä. Opettaja kertoi luokalle kehen kiusaamisen kohdistuu ja kuka häntä kiusaa.

"Mutta täällä on myös opettajan vastaus siihen että hän pesi kätensä kaikki. (..) Tässä on opettajan kirje, jonka hän lähetti kaikkien lasten vanhemmille (.) "ja (.) pyydän että (.) että te vanhemmat otatte yhteyttä suoraan kiusaajien vanhempiin (.) jos kerran kiusaajat ovat tiedossa (.) ja (.) ja koulu ei niinku ota kantaa (.) koko asiaan."

(Haastattelu 3)

"tämä luokanopettaja sano että no ei tätä ny tarvii vakavasti ottaa että (.) tää unohtuu hirveen äkkiä että ei, ei tässä oo mitenkään niinku käyny, (.) mut sit hän siinä teki sellasen tempun että (.)

tämän luokan edessä hän sano että, (.) että täällä on kiusaamista ja se kohdistuu nyt tähän (.) meidän tyttäreeseen (.) hyvin vahvasti (.) että kuka on kiusannut häntä”

(Haastattelu 10)

Toisessa haastattelussa nousi myös esiin aiemmin kuvatun tapainen tilanne, jossa vanhempi lähetti opettajalle kiusaamistapaukseen liittyen viestin syksyllä ennen koulun alkua. Opettaja luki tämän viestin ääneen luokan edessä. Tässä tapauksessa opettajan toiminta pahensi kiusaamista, sillä kiusaaminen oli muuttunut tämän tilanteen jälkeen fyysiseksi. Tapauksen jälkeen vanhempi ei uskaltanut lähettää enää opettajalle viestejä tilanteeseen liittyen.

”No sitten niin tota laitoin syksyllä heti ensimmäisenä opettajalle viestiä et voisko näitä (.) tota (.) poikia siellä luokas vähä (.) niiku (.) pitää (.) erillään (.) että (.) kun se (.) toinen häirittee sitä tunti työskentelyä (.) niin tota (.) opettaja oli lukenut sen mun Vilma-viestin sanatarkasti melkein ääneen siellä luokassa (.) ja tää kiusaaja kuuli sen tietysti (.) ja sen jälkeen tää kiusaaminen (.) muuttu fyysiseksi”

(Haastattelu 5)

Aineistossa oli myös useampi esimerkki tilanteesta, joissa koulu yritti puuttua kiusaamiseen, mutta puuttuminen jäi vajaaksi eikä tilannetta saatu ratkaistua kunnolla. Vanhemmilla oli esimerkiksi kokemuksia siitä, että koulu ei käyttänyt kaikkia käsillä olevia keinojaan tilanteen ratkaisemiseksi. Sen sijaan tilanteiden selvittely jäi vanhempien mielestä varsin näennäiseksi. Seuraavista lainauksista ensimmäinen liittyy tällaiseen kertomukseen. Myös toinen lainaus liittyy tapaukseen, jossa kiusaamiseen puuttuminen aloitettiin, mutta prosessi jäi kesken eikä kiusaamiseen todellisuudessa puututtu kunnolla. Tässä vanhempi vertaa kokemuksiaan ala-asteen toiminnasta yläasteen toimintaan. Hän kokee, että

selvittely jää kesken ala-asteella, mutta yläasteella prosessi onnistutaan viemään paremmin loppuun.

"Joitain näennäisiä toimia oli, kuten välituntialueiden jakaminen. Näitä ei kuitenkaan valvottu eikä niiden rajojen ylittämisestä koitunut rangaistuksia näille pojille."

(Kirjoitelma 2)

"Mä en tiärä mistä se sitte johtuu, mutta (.) ala-asteella niinku (.) periaattees on samat säännöt, että mitenkä ne pitää hoitaa, mutta (.) se niinku pysähtyy se hoito. (.) Niistä kyllä ensin vähä puhutahan, mutta sitte se pysähtyy."

(Haastattelu 6)

Aineistossa oli myös tapauksia, joissa kiusaaminen saatiin hetkellisesti rauhoittumaan tai loppumaan, mutta se alkoi myöhemmin uudelleen. Näissä tapauksissa koulun pyrki toimimaan tilanteessa, mutta sillä ei lopulta ollut toivottua vaikutusta. Eräs vanhempi kertoi tapauksesta, jossa palaverin jäljiltä kiusaamistapaus näytti aluksi rauhoittuneen, mutta se jatkui kuitenkin myöhemmin uudestaan.

"Mutta sit tän pojan kohdalla niin (..) kävi niin että, se sen palaverin jälkeen (..) suurin piirtein viikon päästä (..) vapaa-ajalla niin tää tapahtu uudelleen. (..) Ja jatku syksyllä."

(Haastattelu 5)

Aineistossa oli useita esimerkkejä siitä kuinka yksittäisen opettajan passiivisuus voi haitata kiusaamiseen puuttumista huomattavasti tai pahimmillaan jopa estää sen. Tällaisissa tapauksissa osa tai jopa enemmistö henkilökunnan jäsenistä saattoi olla vanhempien kanssa samaa mieltä siitä, miten tilanteessa tulisi toimia. Yksittäisen, ratkaisevassa asemassa olevan henkilökunnan jäsenen toiminta kuitenkin vaikutti negatiivisesti tilanteen ratkaisemiseen. Seuraavat kaksi lainausta kertovat tapauksista, joissa rehtori kielsi tilanteen olemassaolon. Tällainen asennoituminen saattaa pahimmillaan estää kiusaamiseen puuttumisen. Ensimmäisessä esimerkissä vanhempi kertoi rehtorin passiivisesta asenteesta ja yhteistyön ongelmista. Vanhempi kuvaa kuinka rehtori kielsi kaiken. Yhteistyö

lapsen opettajan kanssa koettiin kuitenkin toimivana. Myös toinen lainaus kuvaa tilannetta, jossa rehtori kielsi kiusaamisen olemassaolon. Rehtorin asennoituminen esti kiusaamiseen puuttumisen, sillä opettajat joutuivat nojaamaan rehtorin ohjeistukseen.

"Ei, mua niinku jäi silloin se vaivoamaan, kun se rehtori ei millään lailla niinku (..) noteerannu asiaa (..) läpi sormien eikä (..) mitään tota niin meinannukkaan tehdä asialle. (..) Kielsi. (..) Kaiken."
(Haastattelu 4)

"Kyllä se vaikeeta oli. Opettaja hoki aina vaan sitä viime kädessä, että hän joutuu rehtorin antamaan ohjeistukseen viime kädessä nojaamaan. Mikä sitte johtas siihen, (..) että opettajahan vastaa omalla virallaan luokan toimivuudesta, mutta (..) hänen esimiehensä sen viime kädessä sitten sanoo (..) mitenkä jatkossa menetellään. Jos koulukiusaamista ei myönnetä, niin ei sen eteen myöskään mitään tehdä."
(Haastattelu 1)

Ratkaisevassa asemassa olevan henkilön passiivisuus vaikuttaa huomattavasti kiusaamistilanteen ratkaisemista. Aineistossa oli kuitenkin myös useampia tapauksia, joissa vanhemmat kokivat koko koulun roolin erittäin passiivisena. Tämä esti kiusaamistilanteen käsittelyn ja siihen puuttumisen. Eräs vanhempi kuvasi tilannetta, jossa koulu ei syystä tai toisesta auttanut vanhempia millään tavalla tilanteen ratkaisemisessa. Vanhempi kuvasi koulun suhtautumista flegmaattiseksi.

"Ei koulu tehnyt sille asialle mitään et he olis niinku jotenki koolle kutsunu tai, (..) tai halunnu (..) auttaa siinä asiassa (..) et he, (..) he pesi kyl kätensä ihan, (..) ihan kaikessa että (..) eikä ollu (..) kenenkään puolella eikä ketään vastaan ei, (..) olivat täysin niinkun, (..) niinkun (..) flegmaattisia."
(Haastattelu 9).

Koulun passiivisuus asettaa vanhemmat hankalaan asemaan, sillä ei ole itseltään selvää, miten sellaisessa tilanteessa tulisi lähteä etenemään. Vanhemmat kokivat useammassakin tapauksessa, että koulu vältteli vastuuta ja sen myötä siirsi vastuuta entistä voimakkaammin vanhempien harteille. Seuraavat kaksi lainausta käsittelevät tämän kaltaisia kokemuksia. Ensimmäisessä lainauksessa

koulu keskittyi lähinnä tarkkailemaan tilannetta. Henkilökunta kysyi useaan otteeseen vanhemmilta neuvoa tilanteen ratkaisemiseksi. Vanhemmat kokivat, että henkilökunta ei ottanut tilanteesta vastuuta. Toisessa esimerkissä puolestaan vanhemmat kokivat koulun toimintakulttuurin kiusaamistapausten selvittelyssä passiivisena ja toimimattomana. Vanhempi kertoi, kuinka heidän tuli ”työntämässä” asioita eteenpäin, että niille tehtäisiin koulussa jotakin.

”koko ajan koululta tuli sitä (.) viestiä että ne oli niinku tietosia, ne tarkkailee sitä tilannetta mutta koko aika meille niinku viestittiin sitä että, (.) että niinkö (.) että, (.) että (.) onko teillä mitään vinkkiä mitä, mitä tässä tilanteessa pitäis tehdä. (.) Elikkä ne ei niinku tavallaan ottanu siellä koululla sitä vastuuta.”

(Haastattelu 7)

”Ja aina pitää olla vähä niinku (.) työntämäs, niinku työntämäs etehenpäin. (.) Ku joi renki, normaalis yritystoiminnas, jos toiselle annetahan joku tehtävä, niin se sitte niinku hoituu. (.) Mutta tuos koulumaailmas näyttää olevan, jotta (.) sitä pitää niinku koko ajan pistää pökköä pesähän, jotta onko se. (.) Kysellä perähän, että onko siinä menny, onko tehty mitää ja (.) meinatahanko siinä teherä mitään”

(Haastattelu 6)

Aineistossa oli kiusaamistapauksia, jotka ajautuivat sovitteluprosessiin kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi. Tämä saattoi johtua esimerkiksi siitä, ettei koulu kyennyt ratkaisemaan tapausta. Esimerkiksi yhdessä tällaisessa tapauksessa asiaa oli yritetty viedä sovitteluun, mutta kiusaajan äiti oli kieltäytynyt sovitteluprosessista. Vanhempi totesi vastuun siirtyneen takaisin koululle, missä ei tehty tilanteen ratkaisemiseksi mitään.

”Sovittelusta tuli vaan kielteinen päätös, että, että (.) tytön äiti kieltäytyi siitä ja (.) asian hoito siirty takasin koulun hoijettavaksi ja koulu ei oo tällä hetkellä hoitanu sitä asiaa yhtään millään tavalla.” (Haastattelu 7).

Useammassakin aineistossa nousi esiin vanhempien kokemukset siitä, kuinka he kokivat kiusaamisen selvittelyprosessin aikana koulun tärkeimmäksi tavoit-

teeksi säilyttää oma maineensa. Seuraavat kaksi lainausta liittyvät tällaisiin kokemuksiin. Ensimmäinen lainaus liittyy tilanteeseen, jossa kiusattu oli joutunut pidemmäksi aikaa sairaalaan rajun kiusaamistapauksen seurauksena. Vanhemmat kokivat, että kiusatun kotiutuessa koulu oli kiinnostunut ainoastaan omasta maineestaan ja julkisivustaan. Toisessa lainauksessa vanhempi kertoivat tämän suuntaisista kokemuksista liittyen KiVa-koulun rooliin. Vanhemmat kokivat, että koulut käyttivät KiVa-koulu ensisijaisesti oman maineensa tukemiseen.

"koulun ainoa niinku (.) intressi siihen (.) ku (.) poika sitte kotiutettiin, niinku tai kirjoitettiin ulos sairaalasta, oli se (.) niinku oman, (.) oman tota julkisivun (.) ylläpitäminen" (Haastattelu 9)

"Ei se niinkö, (.) ei siitä ainakaan oo ollu näissä tilanteissa niinku yhtään mittää apua eikä, (.) eikä (.) mun mielestä, mun mielestä sitä oo koskaa niinku käytettykää. (.) Se on vaa semmone (.) imago-kysymys (.) meidän koululla on, (.) kuulumme KiVa-koulusysteemiin."
(Haastattelu 7)

Aineistosta nousi esiin paljon erilaisia kokemuksia, joissa vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä siihen, miten koulu pyrki ratkaisemaan tilanteen. Monilla vanhemmilla oli kokemuksia koulun harhaanjohtavasta toiminnasta. Osa vanhemmista koki, että kiusaamiseen puuttuminen jäi vajaaksi. Aineistossa oli myös kokemuksia siitä, että tilanteeseen ei puututtu käytännössä mitenkään. Joillakin vanhemmilla oli myös kokemuksia siitä, että koulu siirsi vastuuta heille. Aineistossa oli myös kokemuksia siitä, että koulun tärkein tavoite oli säilyttää oma maineensa. Kaikki edellä mainitut kokemukset ovat varsin huolestuttavia ja niitä olisi hyvä tarkastella uusilla tutkimuksilla, sillä niiden yleisyydestä on mahdotonta sanoa tämän tutkimuksen pohjalta mitään.

5.2.2 Henkilökunnan jäsenen tai koko henkilökunnan toiminnasta on enemmän haittaa kuin hyötyä

Koulunhenkilökunnan ja vanhempien vuorovaikutukseen liittyi monenlaisia haasteita, mutta pahimmillaan vanhemmat kokivat, että koulun tai yksittäisen henkilökunnan jäsenen toiminnasta oli kiusaamistilanteen kannalta enemmän haittaa kuin hyötyä. Näihin kokemuksiin sisältyivät myös vanhempien kokemukset siitä, että opettaja kiusaa lasta. Esimerkiksi yksi vanhempi kohdisti rankkaa kritiikkiä kiusatun opettajana toimineen henkilön toimintaan. Vanhempi koki, että opettajan käytös pahensi myös lasten suunnalta tulevaa kiusaamista.

”Niin, niin (.) oli tosiaankin (.) peruskoulun opettajana täällä meidän koulussa ja se oli, (.) itse se opettaja kiusaaja (.) ihan siis (.) kerta kaikkiaan maharoton tapaus. (.) Luokan edessä kaikella tavalla mollas ja (.) uhkaili ja (.) hyöä ettei kiristänyt (.) ja (.) kauheesti huuti aina. (..) Elikkä en tiädä (.) oliko sekään vielä yks sellaanee oikeen niinku (..) turbomoottori sitte sille (.) muulleki, lastenki kiusaamiselle”

(Haastattelu 3)

Eräässä kirjoitelmassa vanhempi koki, että opettaja kiusasi lasta antamalla valtavat määrät läksyjä. Opettaja oli perustellut valtavaa läksymäärää sillä, että lasten tulee oppia ottamaan vastuu tekemisistään. Vanhempi kertoo, kuinka opettaja oli myöhemmin naureskellut sille, kuinka lapsi oli tehnyt aina kaikki läksyt. Näin vanhempi kuvasi tätä tapausta.

”Myöhemminä vuosina, kun poikani oli siirtynyt jo ylemmille asteille, kyseinen opettaja naureskeli minulle, että kyllä häntä ihmettytti, kun poikani teki kaikki läksyt ja vielä kaikki ylimääräiset ja vapaaehtoiset läksytkin päälle.”

(Kirjoitelma 3)

Aineistossa oli useampi esimerkki tapauksista, joissa vanhempi koki, että kiusaamisen selvittelyprosessissa huomiota käännettiin kiusatun kykyihin ja ominaisuuksiin. Selvittelyprosessi kääntyi näissä tapauksissa ainakin osittain kiusatun itsensä syyllistämiseksi. Seuraavat kaksi lainausta kuvaavat tällaisia tapauksia. Ensimmäisessä lainauksessa vanhempi kertoi tapauksesta, jossa koulu

kiinnitti huomiota kiusatun lapsen käytökseen välitunnilla. Vanhempi koki tämän lapsen syyllistämisenä. Toisessa lainauksessa vanhempi puolestaan kertoi opettajien näkemyksistä liittyen kamppailulajiharrastukseen ja kiusatuksi joutumiseen. Opettajat katsoivat, että kiusattu ei voinut olla väkivallan uhri siksi koska hän harrasti kamppailulajia.

”sitte tuli viestiä kotiin jotain että (.) et kun sun poika nyt on niin kauheen (.) apaattinen ja, (.) ja (.) ei leiki muiden kanssa ja et tavallaan niinku syyllistettiin sitä lasta sitte siitä että (.) hän niinku vietti mieluummin aikaa omissa oloissaan.”

(Haastattelu 9)

”se tuota (.) katsottiin (tyttären nimi):n tapauksessakin että, että niinkö (..) se on jotenki, (.) jotenki (.) leimaavaa se että (tyttären nimi) ei voi olla väkivallan uhri vain koska (tyttären nimi) harrastaa (kamppailulajia)”

(Haastattelu 7)

Aineistossa oli myös voimakkaampia esimerkkejä kiusatun syyllistämisestä. Näissä tapauksissa nousivat esiin vanhempien kokemukset siitä, kuinka kiusaamisen selvittelyprosessi ja sen ympärille liittyvät asiat vaikuttivat negatiivisesti kiusatun elämään. Esimerkiksi yksi vanhempi kertoi, kuinka kiusatusta oli todettu, ettei hänen tapaukselleen voi mitään, koska kyseessä oli niin sanottu ”kiltin tytön syndrooma”. Seuraavista lainauksista ensimmäinen liittyy tähän tilanteeseen. Toinen lainaus liittyi tapaukseen, jossa kiusattuun kohdistuva kritiikki oli huomattavan ankaraa. Vanhempi kertoo kirjoitelmassaan opettajan ankarasta suhtautumisesta kiusattuun, kun vanhemmat yrittivät ottaa kiusaamisasiaa esiin

opettajan kanssa. Opettaja tyrmäsi kiusaamisen olemassaolon ja kuvasi kiusattua pahimmaksi valehtelijaksi, mitä hänellä on ollut kolmeenkymmeneen vuoteen.

"koulukuraattori sano siinä heti este että no tää on tämmösen kiltin tytön syndrooma, tälle voi mitään."

(Haastattelu 10)

"Otin ensimmäisenä varovasti esiin epäilyn siitä, että koulussa ei kaikki ole hyvin, jo eka luokalla. Asiahan kuitenkin tyrmättiin opettajan taholta täysin; Ei ole kiusaamista -- ja lapsi on kauhein valehtelija, mitä hänellä on ollut 30 vuoteen."

(Kirjoitelma 2)

Haastatteluissa nousi myös esiin tilanteita, joissa kiusaamistilannetta käännettiin molempien osapuolien syyksi. Tällaisissa tilanteissa asia käännettiin usein normaaleiksi lasten välisiksi konflikteiksi. Esimerkiksi yksi vanhempi kertoi tilanteesta, jossa kiusaamistapauksen selvittelyn jälkeen molemmat osapuolet joutuivat pyytämään toisiltaan anteeksi. Kiusattu oli kokenut tämän tilanteen kiusaamisena.

"joskus sitte kuitenkin kiusaushommaa sielä se-, oli selevitelty, niin sitte oli pitäny pyytää kiusaajaltaki anteeksi. Niiden molempien piti pyytää toisiltansa anteeksi. Niin sen se piti ainakin pahana, että se oli niinku, (...) vähä niinku kiusaamiskokemusta sekin."

(Haastattelu 6)

Muutamassa haastattelussa vanhemmat katsoivat rehtorin toiminnan haitanneen ja hidastaneen tilanteen selvittelyä. Tämä sai aikaan sen, että lapsen kiusaamiskokemukset pitkittyivät tarpeettomasti. Seuraava lainaus liittyy tapaukseen, jossa opettaja oli aluksi pyrkinyt selvittämään kiusaamistapausta. Tilanteen käsittely kuitenkin päättyi, kun rehtori sai tietää asiasta. Rehtori ei nähnyt tilannetta

kiusaamisena ja hän onnistui muuttamaan myös opettajan suhtautumisen asiaan.

”Ja tämä meni rehtorin silmiin ja siinä vaiheessa (.) jotain tapahtu ja opettaja alkoki kääntää (.) takkinsa ja sano että (.) ei (pojan nimi) oo koskaan ollutkaan koulukiusattu”

(Haastattelu 1)

”opettaja sanoi meille että hän viimekädessä joutuu nojautumaan rehtorin antamaan ohjeistukseen ja siihen se aina niinku tilttas se sitte”

(Haastattelu 1)

Tässä samassa haastattelussa vanhemmat kertoivat siis myös, kuinka opettaja vetosi siihen, että joutuu turvautumaan rehtorin ohjeistukseen. Tämä johti taas tilanteeseen, jossa kiusaamistilanteen olemassaoloa ei myönnetty eikä kiusaamiseen puututtu.

5.2.3 Kiusaajien vanhempien vaikutus tilanteen selvittelyyn

Eräs useammassa haastattelussa toistuva asia on vanhempien negatiivinen kokemus siitä, kuinka kiusaajien vanhemmat vaikuttavat tavalla tai toisella koulun toimintaan kiusaamistapauksia selvittäessä. Kiusaajan vanhemmat vaikuttavat koulun toimintaan joko asemansa tai suorien yhteydenottojen kautta. Se, minkälainen tämä koulun toimintaan vaikuttanut kiusaajan vanhempien asema oli, vaihteli tapauskohtaisesti eri haastattelujen välillä. Seuraavan lainauksen esimerkki liittyy tilanteeseen, jossa vanhemmat kokivat, että henkilökunta asettui tukemaan kiusaajia, jotka olivat virkamiesten lapsia. Haastattelusta käy ilmi se, että vanhemmat kokivat kiusaajien vanhempien korkean aseman vaikuttaneen negatiivisesti kiusaamiseen puuttumiseen. He näkevät, että ristiriitatilanteessa koulun henkilökunta asettuu tukemaan virkamiehen lasta.

”Että (.) todella vaikeita ja, vaikeeta on ollut, (.) ollut sekä koulun että sivistyslautakunnan kanssa, paikallisen kanssa hoitaa näitä, että siellä kun lähetään suojelemaan virkamiesten lapsia. Heitä ei

haluta leimata koulukiusaajiksi, niin tämmönen ihan duu-, duunarin lapsi on vähä niinku kakkosijalla silloin. (..) Näin me se nähdään.”

(Haastattelu 1)

Myös henkilökunnan jäsenen henkilökohtainen suhde kiusaajan vanhempaan saattoi vaikuttaa koulun toimintaan kiusaamistapauksia selvitellessä. Tämän kaltaisissa tilanteissa opettajien ja rehtoreiden tulisi virkamiehinä itse arvioida kriittisesti omat mahdollisuutensa objektiiviseen toimintaan. Yhdessä haastattelussa vanhempi kertoi tapauksesta, jossa rehtorin läheinen suhde kiusaajan vanhempaan jarrutti kiusaamiseen puuttumista. Rehtori ja kiusaajan vanhempi olivat työskennelleet opettajina samassa koulussa. Rehtori määrättiin syrjään tilanteesta poliisin toimesta. Seuraavista lainauksista ensimmäinen liittyy tähän tilanteeseen. Toinen lainaus puolestaan liittyy tilanteeseen, jossa kiusaajan vanhempi oli henkilökunnan jäsen. Hän toimi koululla kouluavustajana. Tämän kaltainen tilanne on tietenkin hankala ratkaistavaksi ja henkilökunnan tulisikin osata ottaa oma puolueellisuutensa huomioon. Haastateltava koki, että tilanteen selvittely oli puolueellista kiusaajan perheen hyväksi.

”tämän jälkeen sitte, (.) sitte (.) poliisin, poliisin määräyksestä (.) rehtori siirty (.) asian hoitamisesta syrjään koska (.) koska (.) kiusaavan tytön äiti ja (.) rehtori on niinkö (.) kumpikin opettajia, samalla koululla työskennelly (ajanmääre) (.) olivat ystäviä keskenään ja (.) se selvis niinkö (.) siinä vaiheessa.”

(Haastattelu 7)

”Se vanhimman kiusaaja tosiaan ku se oli, (.) se oli kans henkilökunnan lapsi, mutta se oli kans eri lapsi kun sitte ku tuo, (.) tämä (sukunimi):n, niin se oli se. (.) Ku se oli se (sukunimi):n (naisen nimi) oli, (..) oli tuota kouluavustajana, niin se oli sen poika.”

(Haastattelu 6)

Muutamassa haastattelussa nousi esiin myös tapauksia, joissa kiusatun vanhemman yhteydenotolla kouluun oli suora vaikutus koulun päätöksiin ja toimintaan. Seuraava lainaus liittyy tilanteeseen, jossa kiusaajaa oli aluksi kielletty lähtemästä erääseen tapahtumaan. Kiusaajan äiti, joka oli ammatiltaan opettaja, oli

ottanut yhteyttä rehtoriin, mikä oli johtanut siihen, että kiusaaja sai lopulta lähteä.

”tyttö kerto tästä kotona ja (.) äitinsä joka, (.) joka on myös opettaja niin otti sitten yhteyttä (.) edeltävänä iltana, (.) kuudelta illalla (.) niin rehtoriin. (.) Ja (.) rehtori teki sen päätöksen että totta kai tämä tyttö saa lähteä”

(Haastattelu 7)

Opettajien tulisi toimia puolueettomasti kiusaamistilanteita ratkaistaessa. Opettajien ja kiusaajien vanhempien henkilökohtaiset suhteet hankaloittavat tilanteita ja luovat lisäksi laillisuusongelmia.

5.2.4 Kiusaamistilanteeseen onnistutaan puuttumaan

Aineistossa oli paljon kiusaamistapauksia, joihin ei onnistuttu puuttumaan kunnolla eikä kiusaamista saatu loppumaan. Aineistossa oli kuitenkin myös esimerkkejä tilanteista, joissa koulun toiminta sai kiusaamistilanteen ratkeamaan tai rauhoittumaan. Tiivistän vanhempien kokemukset koulun onnistuneesta toiminnasta taulukoksi (Taulukko 3). Tähän taulukkoon eivät sisälly vanhempien positiiviset kokemukset KiVa-koulusta, sillä käsittelen vanhempien kokemuksia siihen liittyen seuraavassa luvussa.

Taulukko 3. Vanhempien kokemuksia toimivasta kiusaamistilanteeseen puuttumisesta.	
Yläluokka	Lainaus
Kiusaamistilanne ratkeaa	<i>"kun sitten sitä seiskaluokkaa oli ollu muutama viikko (.) ja tilanne jatkui (.) niin olin kyllä sinne yhteydessä (.) ja sielä kyllä mun mielestä suhtauduttiin asiaan niinku (.) paljon vakavammin ja (.) niinku aktiivisemmin ja (.) ja sittenhä sille jopa (.) saatiin jotain aikaan sille asialle, (.) jotta sielä opiskelurauha sitte viimeiset kaks vuotta oli, (..) että sinne annan kyllä kymmenen pistettä"</i> (Haastattelu 3)
Tilanne ratkaistiin, mutta vanhemmat eivät täysin tyytyväisiä koulun toimintaan.	<i>"Niin siinä jotaki kahanausta oli. (.) Seki käsitelti vähä kummallisesti, mutta kyllä ne sitte loppuu"</i> (Haastattelu 6)
Kiusaamistilanne rauhoittuu, mutta ei lopu kokonaan	<i>"Ja tota niin (.) siellä sitten tehtiin järjestelyitä sillä tavalla että (.) tää kiusaaja (..) siirrettiin pienryhmään, (.) pienryhmään ja se on ehkä rauhoittanu sitä tilannetta nyt sitte."</i> (Haastattelu 5)

Aineistosta oli kokemuksia tilanteista, joissa kiusaamistilanne saatiin ratkaistua koulun toimesta, vaikka tällaisia kokemuksia olikin vähemmän verrattuna haasteellisempiin tilanteisiin. Kiusaamistapaukset saattoivat ratketa myös esimerkiksi kiusatun vaihtaessa koulua. Monet kiusaamistapaukset kuitenkin kestivät peruskoulun loppuun asti. Aineistosta löytyi lisäksi joitain esimerkkejä siitä, kuinka koulu onnistui ratkaisemaan tilanteen, mutta vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä koulun toimintaan. Näissä tapauksissa kiusaamiseen esimerkiksi puuttuttiin vanhempien mielestä oudosti, vaikka tilanne ratkesikin. Kiusaamistilanteiden ratkaisemisen lisäksi aineistossa oli myös kokemuksia tilanteista, joissa kiusaaminen rauhoittui ja väheni koulun puuttumisyritysten myötä, mutta sitä ei saatu loppumaan kokonaan. Näissä tapauksissa kiusaaminen saattoi esimerkiksi muuttua harvinaisemmaksi tai se saattoi loppua koulussa, mutta jatkua neitissä.

5.2.5 Vanhempien kokemuksia KiVa-koulusta

Vanhempien kokemukset KiVa-koulu järjestelmän toimivuudesta vaihtelivat paljon. Aiheesta oli erittäin moninaisia näkemyksiä ja kokemuksia, mutta aineiston luonteesta johtuen nämäkin painottuivat etupäässä negatiivisiin ja ristiriitaisiin kokemuksiin. Tiivistän KiVa-kouluun liittyvät kokemukset taulukoksi (Taulukko 4).

Taulukko 4. Vanhempien kokemuksia ja ajatuksia KiVa-koulu järjestelmän toimivuudesta.	
Yläluokka	Lainaus
Myönteisiä kokemuksia KiVa-koulusta.	<i>"et nyt on tosiaan muuttanu (.) yläasteelle ja heillä on sitte (.) siellä, (.) he kuuluu kans siihen KiVa-, (.) KiVa-kouluun ja tuota (.) siellä (.) siellä on hyöin niiku sitte tää kans toimii, (.) toimii."</i> (Haastattelu 5)
Ristiriitaisia kokemuksia KiVa-koulusta	<i>"mä tästä toisesta pojasta soitin (.) ja kuinka asiat pantiin heti hienosti, kun on tää KiVa-koulu ja kaikki nämä asiat (.) hoidettiin hianosti (.) mutta sitte taas mun tuttavalla on kans samalla yläasteella poika, (.) jota kans kiusatahan (.) niin (.) sen kohoralla ei kuitenkaan toimita samalla lailla"</i> (Haastattelu 4)
Vanhemmat eivät pidä KiVa-koulua toimivana	<i>"Koemme että koko järjestelmä kiusaamisen jälkeen on mätä. KiVa-koulu on sanahelellää. Vanhempien sana tulisi painaa enemmän."</i> (Kirjoitelma 1)
Vanhemmilla ei käsitystä siitä kuinka KiVa-koulun kuuluisi toimia	<i>"niinku että mullon edelleenkin aika musta aukko et mikä tää (.) koko KiVa-kouluasia on. (.) Et (.) ei se, (.) ei sitä oo niinku (.) avattu koskaan missään vanhempainilloissa, et mitä se niinku käsittää? Mihin se perustuu? Mitä siihen kuuluu? Onks se joku työryhmä? (..) Mitä he tekee asioille? (.) Niinku (.) miten se juttu pyörii?"</i> (Haastattelu 9)
KiVa-koulun periaatteita sovelletaan virheellisesti.	<i>"Ja kun määhän tän toisen näistä, opettajaan joka oli tämän, tähän päätynyt. Mä otin hänen puheeks niinku, että tieksä että se jatkuu vielä. Se että ihan totta, että tota noin niin ei he voi enää puuttua siihen, että kahden saman oppilaan välillä tapahtuneisiin kiusaamisiin ei KiVa-tiimi puutu enää uudelleen."</i> (Haastattelu 1)
KiVa-koululla ei roolia	<i>"Se rehtoriki sano että, (.) että ku sitä KiVa-kouluohjelmaakaan ei ole (pojan nimi):n kohalla käytetty. (.) Ilmeisesti se sitte on näin, (.) että tämä ei oo sitä niinku käytetty että. (.) Emmä tiä onko sillä mittää niinku painoarvoa vai onko se vaan niinku joku kouluimagokysymys, että onko meillä KiVa-koulutiimi vaiko eikö."</i> (Haastattelu 7)

Aineistossa esiintyi positiivisia kokemuksia KiVa-koulua kohtaan, mutta niitä oli erilaisiin negatiivisiin ja ristiriitaisiin kokemuksiin verrattuna selkeästi vähemmän. Esimerkiksi eräs vanhemmista kertoi, että lapsen yläasteella oli käytössä KiVa-koulu ja hän oli kokenut, että kiusaamiseen puuttuminen ja yhteistyö henkilökunnan kanssa toimivat siellä hyvin. Muutamilla vanhemmilla oli KiVa-kouluun liittyen ristiriitaisia kokemuksia. KiVa-koulu oli esimerkiksi toiminut heidän perheensä kohdalla, mutta ei ollut toiminut toisen perheen kohdalla samassa koulussa. Aineistossa oli useita kokemuksia KiVa-koulun toimimattomuudesta ja osa vanhemmista ilmaisi turhautumistaan voimakkain sanankääntein. Yksi vanhemmista ilmaisi kuinka koko järjestelmä oli hänen mielestään toimimaton kiusaamistapauksien selvittelyssä. Hän kuvasi KiVa-koulun olevan ”sanahelelinää”. Lisäksi hän korosti, että vanhempien näkökulmalla tulisi olla enemmän painoarvoa. Aineistossa oli myös kokemuksia siitä, kuinka vanhemmille ei ollut tullut minkäänlaista tietoa siitä, mikä KiVa-koulu on ja kuinka sen tulisi toimia. Myöskään heidän lapsillaan ei ollut käsitystä siitä, kuinka sen tulisi toimia. Aineistosta löytyi myös muutama tapaus, joissa KiVa-koulun periaatteita sovellettiin virheellisesti. Tämä selvisi vanhemmille, kun he päätyivät ottamaan yhteyttä KiVa-koulun kehittäjiin. Lisäksi aineistossa oli tapauksia, joissa vanhemmat kokivat, että KiVa-koululla ei ollut minkäänlaista roolia tilanteen selvittelyssä, huolimatta siitä, että se oli koululla käytössä.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella ja tuoda esiin koulukiusaamiseen liittyviä ilmiöitä vanhempien näkökulmasta. Tavoitteena oli pyrkiä nostamaan esiin ilmiöitä liittyen vanhempien kokemuksiin heidän yhteistyöstään koulun henkilökunnan kanssa koulukiusaamistapauksia selvittäessä. Lisäksi tutkimus pyrki tarkastelemaan vanhempien kokemuksia liittyen koulun toimintaan kiusaamistapausten selvittämiseksi.

Tutkimuksessa ensisijaisena tarkastelun kohteena olleet ilmiöt painottuvat voimakkaasti erilaisiin ongelmiin ja negatiivisiin kokemuksiin. Tätä selitti se, että aineisto painottui selkeästi haastavampiin kiusaamistapauksiin, joiden selvitystä oli monille vanhemmille jäänyt ensisijaisesti huonoja kokemuksia. Negatiivisten asioiden tarkastelu ja niiden esiin tuominen tutkimuksessa on sinänsä hyödyllistä vanhempien ja koulun vuorovaikutuskulttuurin kehittämisen kannalta.

6.1.1 Vanhempien ja koulun vuorovaikutuksen tarkastelu

Monet tutkimukseen osallistuneista vanhemmista kertoivat kohdanneensa kiusaamistilanteen vähättelyä henkilökunnan suunnalta. Vanhemmat kokivat, että henkilökunta ei suhtautunut kiusaamiseen riittävällä vakavuudella. Jotkut vanhemmat puolestaan kokivat, että osa henkilökunnasta näki kiusaamistilanteen samoin kuin he, mutta henkilökunnassa oli yksittäisiä, tärkeässä asemassa olevia henkilöitä, jotka eivät suhtautuneet tilanteeseen vakavasti. Brownin ym. (2013) tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla oli hyvin saman suuntaisia kokemuksia. Monet vanhemmista kokivat, että koulun henkilökunta ei suhtautunut heidän yhteydenottoihinsa vakavasti. (Brown, ym. 2013, 506 - 507.)

Tällaiset kiusaamistilanteeseen luonteeseen liittyvät näkemyserot luovat suuria haasteita vuorovaikutukselle. Pahimmillaan ne saattavat estää tilanteeseen puuttumisen kokonaan. Aineistossa oli jopa esimerkkejä tilanteista, joissa

rehtori ei myöntänyt kiusaamisen olemassaoloa ollenkaan. Tällainen suhtautuminen henkilökunnan suunnalta jättää vanhemmat vaikeaan tilanteeseen, sillä se tekee tilanteen ratkaisemisen yhteistyössä koulun kanssa lähes mahdottomaksi. Se taas saattaa puolestaan pakottaa vanhemmat etsimään apua tilanteeseen koulun ulkopuolisilta tahoilta. Näin olikin tapahtunut monien tutkimukseen osallistuneiden vanhempien kohdalla.

Tilanteen vakavuuteen liittyvien näkemuserojen lisäksi vanhemmat kokivat monia muita vuorovaikutuksen ongelmia. Osa vanhemmista koki, että henkilökunta oli turhautunut heihin. Turhautuminen saattoi johtua esimerkiksi toistuvista yhteydenotoista. Jotkut vanhemmista kokivat, että henkilökunta piti heitä hankalina vanhempina. Vuorovaikutuksen ongelmat aiheuttivat muun muassa sen, että koulu ei ollut vanhempien kanssa samoilla linjoilla siitä, minkälaisilla toimenpiteillä kiusaamiseen tulisi puuttua. Useammassa haastattelussa kävi esimerkiksi ilmi tilanne, jossa vanhemmat olisivat toivoneet palaveria, mutta henkilökunta ei nähnyt tarvetta sellaisen järjestämiselle.

Monet vanhemmista kertoivat erilaisista viestinnän ja kommunikaation ongelmista. Osa vanhemmista koki esimerkiksi henkilökunnan suhtautuvan yhteydenpitoon passiivisesti. Koulun henkilökunta saattoi esimerkiksi jättää vastaa-matta vanhempien viesteihin. Vanhemmat kertoivat myös, kuinka koulun tekemistä toimenpiteistä tai tilanteen kannalta oleellisista asioista ei välttämättä tullut minkäänlaista tietoa kotiin. Brownin ym. (2013) tutkimuksessa ilmeni myös viestinnän ongelmia. Osa vanhemmista kertoi, kuinka koulu ei ottanut heihin ta-kaisin yhteyttä kiusaamistapauksen esiin tuomisen jälkeen. (Brown, ym. 2013, 506.) Myös eräs Zaklaman (2003) tutkimuksessa haastateltu vanhempi korosi vanhempien ja koulun henkilökunnan välisen toimivan kommunikaation merkitystä kiusaamisen käsittelyssä (Zaklama, C. 2003, 38). Fekkesin ym. (2004) tutki-

muksen mukaan kiusatut kertovat kiusaamisesta todennäköisemmin vanhemmille kuin opettajille, mistä syystä koulun ja vanhempien toimiva kommunikatio on tärkeää kiusaamistapausten yhteydessä (Fekkes, ym. 2005, 86 – 88).

Aineistossa oli myös tapauksia, joissa vanhemmat kokivat, että henkilökunta ei halunnut käsitellä kiusaamista. Sen sijaan vanhemmat kokivat, että aiheita välteltiin. Tiedonkulun ongelmat jättivät vanhemmat epätietoiseen tilaan. Se myös murentaa vanhempien luottamusta koulun toimintaan, mikäli kiusaaminen näyttää jatkuvan. Vanhemmat saattavat tuntea itsensä hylätyiksi, sillä tilanteen ratkaisu ilman koulun tukea ole helppoa, eikä sen onnistuminen itsestään selvää. Tämä voi johtaa helposti tilanteen tarpeettomaan pitkittymiseen. Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimuksessa vanhemmat korostivat, että oli todella tärkeää, että vanhemmat kokivat tulleen kuulluiksi ja uskotuiksi henkilökunnan suunnalta. Tämä mahdollisti sen, vanhemmat pystyivät ottamaan yhteyttä luottaen siihen, että henkilökunta tunnustaa kiusaamisen olemassaolon mahdollisuuden ja että perhe kokee saavansa tarvittavaa tukea tilanteen myötä. (Humphrey & Crisp 2008, 47.) Yhteistyön sujumuuden kannalta olisi siis tärkeää, että vanhemmat kokisivat tulleen kuulluiksi ja ymmärretyiksi yhteydenottojen myötä.

Aineistossa oli useampia esimerkkejä tilanteista, joissa vanhempien ja koulun henkilökunnan välit kärjistyivät. Vanhemmat kokivat, että heitä syyllistettiin, haukuttiin tai jopa uhkailtiin. Monilla vanhemmilla oli myös kokemuksia siitä, että heidän perheensä leimautui. Osa vanhemmista koki leimautumisen kokemukset kaikkein pahimpana seurauksena kärjistyneestä tilanteesta. Erityisesti pienemmissä kouluissa tai muuten tiiviimmissä yhteisöissä leimautuminen voi muodostua pidempiaikaiseksi ongelmaksi. Vanhemmat saattavat kokea, että yhteisön yleinen mielipide on heitä vastaan. Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimuksessa vanhemmat pelkäsivät leimautuvansa ylisuojeleviksi vanhemmiksi kiusaamiseen liittyneiden yhteydenottojen myötä. Vanhemmat pelkäsivät myös, että yhteydenotoista ei saataisi olla apua tai ne saattaisivat jopa pahentaa kiusaamistilannetta. (Humphrey & Crisp 2008, 47.)

Ilman koulun tukea jääminen voi olla vanhemmille ja koko perheelle traumaattinen kokemus, jolla voi olla pitkät vaikutukset perheen elämään. Monet

vanhemmat kokivat, että kiusaamiseen liittyvät asiat jäivät vaivaamaan heitä, vaikka tilanne itse oli päättynyt jo vuosia sitten. Negatiiviset kokemukset vievät vanhempien luottamusta koulun toimintaan ja henkilökunnan ammattitaitoon. Tällä saattaa olla haastavia seurauksia varsinkin tilanteissa, joissa kiusatuilla lapsilla on nuorempia sisaruksia. Kaikkein pahimmin kärjistyneet tilanteet saattavat viedä vanhempien uskon koko koulutusjärjestelmän toimivuuteen. Erityisesti kahdessa kärjistyneessä tapauksessa esiin nousseet tilanteet, joihin oli tuotu mukaan huostaanoton mahdollisuus, ovat ilmiöinä erittäin huolestuttavia.

Rantasen ym. (2017) kasvatuskumppanuutta käsittelevässä artikkelissa käsiteltiin koulun ja kodin vuorovaikutukseen liittyviä jännitteitä. Vanhempien negatiivisissa kokemuksissa korostuivat kokemukset siitä, että vanhempien sanomisia ei todellisuudessa kuultu, vaikka heitä kuunneltiinkin. Vanhemmat kokivat, että henkilökunnan toiminnassa näkyi kiire, mikä puolestaan välittyi muun muassa piittaamattomuutena ja yhteistyön muodollisuutena. (Rantanen ym. 2017, 252.)

Vanhempien positiiviset kokemukset olivat selkeästi vähemmistössä, enkä keskittynyt niihin tässä tutkimuksessa erityisen tarkasti. On kuitenkin positiivista, että aineistosta löytyi tapauksia, joissa vanhemmat kokivat, että yhteistyö koulun henkilökunnan kanssa on toimivaa ja tapahtui hyvässä hengessä. Aineistosta kävi myös ilmi se, että kokemukset yhteistyön sujuvuudesta vaihtelivat selkeästi koulujen välillä. Tämä näkyi monissa tapauksissa koulunvaihdon yhteydessä.

6.1.2 Vanhempien kokemuksia koulun toiminnasta kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi

Aineistossa oli runsaasti esimerkkejä, joissa vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä koulun toimenpiteisiin ja keinoihin, joilla kiusaamistilanteita yritettiin ratkaista. Vanhempien kritiikki kohdistui joko koko henkilökuntaan tai joissain tapauksissa yksittäiseen henkilökunnan jäseneseen. Monilla vanhemmilla oli kokemuksia siitä, että kiusaamistilanteen ratkaisemiseen käytetyt keinot olivat toimimattomia tai sitten tilanteeseen puuttuminen jäi vajaaksi ja asian selvittely jäi

kesken. Osa vanhemmista koki, että koululla ei ollut todellista roolia tilanteen selvittelyssä. Jotkut vanhemmat kokivat, että koulu pakoili vastuuta ja siirsi sitä heidän harteilleen. Brownin ym. (2013) tutkimukseen osallistuneilla oli samansuuntaisia kokemuksia. Vanhemmat kokivat, että kiusaamisen selvittämisestä ei tehty prioriteettia koulun henkilökunnan keskuudessa. Yhtä tapausta lukuun ottamatta kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat, että koulu ei joko kyennyt tai halunnut käyttää omia keinojaan tilanteen ratkaisemiseksi. Monet vanhemmat kertoivat, kuinka kiusaaminen jatkui, huolimatta useista yrityksistä selvittää asiaa koulun henkilökunnan kanssa. (Brown, ym. 2013, 506 – 507.) Yksi Zaklaman (2003) tutkimuksessa haastatelluista vanhemmista korosti koulun henkilökunnan aktiivisuuden merkitystä koulukiusaamisen hillitsemisessä. Eriytisesti hän nosti esille välituntivalvonnan merkityksen. Toinen tutkimuksessa haastateltu vanhempi koki, että kiusatun tulisi turvautua aikuisten apuun. Hän ei kuitenkaan kokenut sen hetkistä koulun järjestelmää tehokkaana kiusaamisen torjunnassa. Kolmas vanhempi kertoi, että hän haluaisi nähdä opettajien ottavan aktiivisempaa roolia kiusaamisen hillitsemisessä, mutta hän koki samalla, että opettajilla ei ehkä ole kunnollista koulutusta kiusaamistilanteiden selvittelyyn. (Zaklama, C. 2003, 38.) Opettajien koulutuksen riittävyyteen liittyviä pohdintoja esiintyi myös muutamassa tämän tutkimuksen haastattelussa.

Vanhemmat joutuvat hankalaan asemaan, jos koulu ei käytä omia olemassa olevia keinojaan. Kiusaamiseen puuttumisen olisi hyvä tapahtua joko yhteistyössä vanhempien ja koulun välillä tai koulun itsenäisesti hoitamana sisäisenä asiana. Vanhempien on itsenäisesti vaikea vaikuttaa koulupäivän aikana tapahtuviin asioihin. Myös perheiden keskinäinen kiusaamistilanteiden selvittely voi olla haastavaa ilman koulun osallisuutta, sillä vanhemmilla ei välttämättä ole kokonaiskuvaa tilanteesta. Tilanteen ratkaisemisen kannalta olisi myös eduksi, mikäli koulu onnistuisi toimimaan neutraalina osapuolena perheiden välillä.

Tapauksissa, joissa kritiikki kohdistui etupäässä yhteen henkilökunnan jäseneseen, oli useimmiten kyse rehtorista. Näistä tapauksista kävi ilmi, että kiusaamistilanteen ratkaiseminen ei onnistu, jos yksi kriittinen lenkki sen selvittelyssä

pettää. Rehtorin päätöksen määräävät koulun suhtautumisen ja toiminnan, vaikka opettajat olisivatkin eri mieltä heidän kanssaan.

Aineistossa oli myös tapauksia, joissa vanhemmat kokivat henkilökunnan toiminnasta olleen enemmän haittaa kuin hyötyä. Monissa näistä tapauksista vanhemmat kokivat, että kiusaaminen muuttui pahemmaksi henkilökunnan jäsenen tai jäsenten toiminnan seurauksena. Näissä tapauksissa opettajat esimerkiksi toivat kiusaamistapauksen koko luokan tietoon ja kertoivat keneen se kohdistuu. Haastatteluissa oli myös tapauksia, joissa vanhemmat kokivat henkilökunnan huomion keskittyvän ensisijaisesti kiusatun käytökseen, toimintaa ja ominaisuuksiin. Näissä tapauksissa tilanteen selvittely saattoi kääntyä kiusatun syyllistämiseen. Tilanteita saatettiin myös katsoa molempien osapuolten syyksi, mikä oli kiusatun vanhempien näkökulmasta epäoikeudenmukaista. Aineistossa oli myös muutamia kokemuksia siitä, että myös opettajan koettiin kiusaavan lasta.

Haastatteluissa kävi myös ilmi useampia tapauksia, joissa kiusatun vanhemmat kokivat, että kiusaajien vanhemmat onnistuivat vaikuttamaan tavalla tai toisella koulun henkilökunnan toimintaan. Kiusaajan vanhemmat saattoivat esimerkiksi olla yhteisössä korkeassa asemassa tai heillä saattoi olla henkilökohtainen suhde koulun henkilökunnan jäsenen kanssa. Aineistossa tapauksia, joissa kiusaajan vanhempi oli koulun henkilökunnan jäsen. Yhteistä näille tapauksille on se, että kiusatun vanhemmat kokivat koulun henkilökunnan asettuneen kiusaajien vanhempien puolelle, mikä haittasi kiusaamistilanteen ratkaisemista. Tämän kaltaiset tapaukset ovat ongelmallisia myös hallintolain (434/2003) 29 § pohjalta, sillä virkamiesten edellytetään ratkaisevan itse kysymykset omasta esteellisyydestään (Hallintolaki 434/2003: 29 §). Haastatteluissa oli myös esimerkkejä siitä, kuinka kiusaajien vanhempien yhteydenotot kouluun näyttivät vaikuttaneen suoraan koulun päätöksiin ja toimintaan.

On positiivista, että aineistosta löytyi myös myönteisiä kokemuksia koulun toiminnasta kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi, vaikka ne olivatkin selkeästi vähemmistössä. Aineistosta löytyi tapauksia, joissa vanhemmat kokivat koulun

ottaneen tilanteen tosissaan ja ratkaisseen kiusaamistilanteen onnistuneesti. Niiden lisäksi aineistossa oli tapauksia, joissa kiusaamista ei oltu saatu loppumaan kokonaan, mutta se oli kuitenkin vähentynyt koulun toiminnan seurauksena.

KiVa-kouluun liittyen vanhempien kokemukset jakautuivat voimakkaasti. Kokemukset painottuivat negatiivisiin, mutta aineistossa oli myös kokemuksia siitä, kuinka KiVa-koulu oli ratkaissut kiusaamistapauksen onnistuneesti. Lisäksi mukana oli ristiriitaisia kokemuksia, joissa KiVa-koulun toimivuuden katsottiin vaihtelevan tapauskohtaisesti. Negatiivisissa kokemuksissa osa vanhemmista ei pitänyt KiVa-koulua lainkaan toimivana. Toiset vanhemmista taas kertoivat, että KiVa-koululla ei ollut minkäänlaista roolia tilanteen selittelyssä. Osa vanhemmista oli epätietoisia siitä, kuinka KiVa-koulun olisi ylipäätään kuulunut toimia. Lisäksi aineistossa oli pari tapausta, joissa KiVa-koulun periaatteita oli sovellettu virheellisesti. Tämä selvisi vanhempien otettua yhteyttä KiVa-koulun kehittäjiin.

Yangin ja Salmivallin (2015) tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa KiVa-koululla olevan tutkitusti vaikutuksia kiusaamista vähentävänä ohjelmana (Yang & Salmivalli 2015, 86). KiVa-koulukaan ei kuitenkaan luonnollisesti poista kiusaamista kouluista. Siksi on mahdollista, että kiusaamistapauksia ei onnistuta ratkaisemaan KiVa-koulun avulla, vaikka se olisikin käytössä ja sitä sovellettaisiin oikein. Vanhempien vaihteleviin kokemuksiin on kuitenkin myös useita muita mahdollisia selityksiä. Jo haastatteluista kävi ilmi että, joissakin tapauksissa KiVa-koulun periaatteita oli sovellettu virheellisesti. On mahdollista, että tämä on myös niiden huonojen kokemusten taustalla, joiden kohdalla mahdolliset virheelliset soveltamiset eivät haastatteluissa suoraan tulleet puheeksi. Yksi vaihtoehto huonoihin kokemuksiin on myös se, että koulu ei ole todellisuudessa käyttänyt KiVa-koulua, vaikka onkin ollut siinä mukana. Huolestuttava vaihtoehto on muutamien vanhempien esiin tuoma näkemys siitä, että osa kouluista on mukana KiVa-koulussa ainoastaan parantaakseen mainettaan ja imagoaan. Kaikesta huolimatta on kuitenkin positiivista, että aineistossa oli myös kokemuksia KiVa-koulun toimivuudesta.

6.1.3 Käytännön johtopäätökset

Tutkimuksen tulokset painottuivat selvästi vanhempien kokemuksiin erilaisista haasteista, ongelmista ja negatiivisista kokemuksista. Tutkimuksessa nousi esiin laaja kirjo erilaisia kokemuksia ja niihin liittyviä ilmiöitä. Osa tuloksista oli samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten tuloksien kanssa. Näitä olivat etupäässä vuorovaikutuksen ja kommunikaation ongelmat koulun ja kodin välillä sekä vanhempien negatiiviset kokemukset koulun toiminnasta kiusaamistilanteen ratkaisemiseksi.

Tutkimuksessa nousi myös esiin runsaasti ilmiöitä, joille ei löydy selkeitä vastineita aikaisempien tutkimusten tuloksista. Niihin kuuluivat erilaiset rajummat negatiiviset kokemukset kuten koulun ja kodin välien kärjistymiset. Myöskään esimerkiksi kiusaajien vanhempien vaikutuksia koulun tekemisiin ratkaisuihin ei tullut esiin aikaisemmissa tutkimustuloksissa. On vaikea arvioida, miksi aiempien tutkimusten tuloksista ei näytä löytyvän vastinetta tällaisille tuloksille. Tämä saattaa johtua esimerkiksi kulttuurieroista, sillä mikään aikaisemmista tutkimuksista ei käsitellyt Suomen yhteiskuntaa. Lisäksi on tietystä syytä muistaa vanhempien näkökulmaa tarkastelevien tutkimusten suhteellisen vähäinen määrä. Tällä on luonnollisesti selkeät vaikutukset, sillä vanhempien näkökulmaa ei ole vielä tutkittu kattavasti. Vaikka koulukiusaamista on sinänsä tutkittu melko paljon, voidaan todeta tämän tutkimuksen pohjalta todeta, että vanhempien näkökulmaan suunnattua tutkimustyötä tarvittaisiin enemmän.

6.2 Tutkimuksen arviointi

Reliabiliteetti ja validiteetti ovat perinteisiä käsitteitä tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Ne ovat kuitenkin lähtöisin kvantitatiivisesta tutkimusperinteestä, eivätkä siten täysin istu kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185 – 187.) Tuomi ja Sarajärvi (2018) katsovat, että laadullisen tutkimusta tarkasteltaessa tulisi arvioida muun muassa tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, tutkijan omaa sitoutumista, aineiston keruuta, aineistoa eli tiedonanta-

ja, tutkijan suhdetta tiedonantajiin, tutkimuksen kestoja, aineiston analyysia, tutkimuksen luotettavuutta sekä raportointiin liittyvät asioita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163 – 165).

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella vanhempien näkökulmasta käsin kiusaamisen selvittelyprosessiin liittyviä ilmiöitä. Tutkimukseen osallistuvat olivat vanhempia, joiden lasten kiusaamistapausta oli pyritty selvittämään yhteistyössä koulun henkilökunnan kanssa. Aineisto painottui voimakkaasti tapauksiin, joihin liittyi monenlaisia ongelmia ja vuorovaikutuksen haasteita. Tämä johtui todennäköisesti pitkälti aineistonkeruutavasta. Vanhemmat ottivat minuun yhteyttä omatoimisesti lehti-ilmoituksen pohjalta. On ymmärrettävää, että negatiivisia asioita kokeneet vanhemmat ottavat helpommin yhteyttä, sillä heillä on usein suurempi tarve puhua kokemuksistaan. Aineistonkeruun alkuperäinen tavoite ei ollut keskittyä ensisijaisesti ongelmatapauksiin, mikä näkyy esimerkiksi lehti-ilmoituksen muotoilusta (ks. liite 1). Aineiston luonne muuttikin väistämättä tutkimuksen painopistettä. Tutkimuksen painotusten muutos ei sinänsä haitannut, sillä erilaisten haasteiden, ongelmien ja negatiivisten kokemusten tarkastelu on hyödyllistä. Se voi auttaa esimerkiksi tuomaan esiin asioita, joista voi olla hyötyä yhteistyön kehittämisen kannalta.

Koulukiusaaminen on minulle henkilökohtaisesti tärkeä aihe. Näen sen yhteiskunnallisena ongelmana, jolla on laajoja ja moniulotteisia vaikutuksia ihmisten elämään. Vanhempien näkökulmaan päädyin siitä syystä, että se on jäänyt tutkimuksissa aiemmin vähemmälle huomiolle. Koulukiusaaminen on minulle myös henkilökohtaisesti tärkeä aihe omasta kiusaamistaustastani johtuen. Oman kiusaamistaustani vuoksi pyrin kiinnittämään läpi koko tutkimusprosessin huomiota tutkijalta vaadittavaan neutraaliuteen. Tämä näkyi esimerkiksi jo aineistonkeruuvaiheessa. En tuonut haastateltaville esiin omaa kiusaamistaustaani millään tavalla ennen haastattelujen toteuttamista, sillä pelkäsin, että se saattaisi mahdollisesti vaikuttaa jollakin tavalla haastattelujen sisältöön. Toin oman taustani esiin vasta haastattelujen päättymisen jälkeen, mikä johti monissa tapauksissa pitkiin kiusaamisteemaa käsitteleviin keskusteluihin vanhempien kanssa.

Pyrin huomioimaan oman taustani vaikutukset myös raporttia kirjoittaessani. Pyrin ilmaisemaan asiat mahdollisimman tasapuoliseen ja neutraaliin sävyyn.

Aineistonkeruuvaiheessa oma kokemattomuuteni tutkijana näkyi jonkin verran sekä haastattelurungon laadinnassa että itse haastattelujen toteutuksessa. Esimerkiksi kysymysten muotoiluissa ja haastattelun rakenteessa olisi varmasti ollut parantamisen varaa. Haastattelujen toteutuksen alkuvaiheessa puolestaan koin haastattelijan roolissa haastavana arvioida sitä, milloin mitäkin aihetta on käsitelty riittävästi. Koin myös jälkikäteen, että keskeytin haastateltavia ajoittain tarpeettomasti. Kokemattomuuteni näkyi myös siinä, että haastattelussa käsiteltyjen teemojen määrä oli pro gradu -tutkielman vaatimuksiin nähden tarpeettoman laaja. Jouduinkin kaventamaan tutkimuksen aihetta pariin otteeseen, minkä seurauksena huomattava osa kerätystä materiaalista jäi tutkimuksen ulkopuolelle. Tarkempi keskittyminen kapeampaan aiheeseen olisi voinut mahdollistaa aiheen käsittelemistä entistä syvemmin. Edellä mainituista asioista huolimatta aineistonkeruusta kertyi runsaasti hyvää materiaalia aiheeseen liittyen. Haastattelut olivat kokonaisuudessaan melko pitkiä, minkä ansiosta tutkimuksen kannalta oleellista materiaalia kertyi lopulta paljon.

Tutkimuksen tiedonantajien hankinta tapahtui siis lehti-ilmoituksen avulla. He ottivat minuun yhteyttä oma-aloitteisesti ilmoituksen pohjalta. Olin ilmoituksessa tehnyt rajauksen siitä, että kiusaamistapauksen käsittelyn olisi pitänyt tapahtua 5 vuoden sisällä, mutta päädyin lopulta käyttämään tätä rajausta suuntaantavana. Otin yhtä lukuun ottamatta kaikki minuun yhteyttä ottaneet mukaan tutkimukseen, joten tutkittavien hankinnassa ei tapahtunut minkäänlaista valikointia. Tässä yksittäisessä ulos jääneessä tapauksessa kiusaamistapauksesta oli kulunut aikaa jo vuosikymmeniä, mistä syystä en nähnyt järkevänä haastatella häntä tähän tutkimukseen.

Itse aineisto oli lopulta melko laaja. Haastatteluja toteutettiin kokonaisuudessaan 10. Haastattelut nauhoitettiin. Yhdessä haastattelussa haastateltiin sekä isää että äitiä. Yhdeksässä haastattelussa haastateltiin kiusatun äitiä. Yhdessä haastattelussa haastateltiin isää. Haastatteluiden lisäksi aineistossa oli mukana

kolme kirjoitelmaa. Kirjoitelmat olivat kaikki äitien kirjoittamia. Aineisto painotui kokonaisuudessaan siis voimakkaasti kiusattujen lasten äiteihin. Tällä on varmasti omat vaikutuksensa aineiston luonteeseen. Haastattelut olivat melko pitkiä. Pisin haastattelu kesti noin kaksi tuntia, kun taas lyhyimmän kesto oli puoli tuntia.

Itse tutkimusprosessi venyi huomattavan pitkäksi. Aloitin tutkimuksen valmistelun jo vuoden 2015 alussa. Aineistonkeruu tapahtui vuosien 2015 ja 2016 vaihteessa. Tutkimusprosessia pitkittivät useat eri tekijät. Yksi suurimmista syistä oli aineiston suuri koko ja siitä seurannut litterointivaiheen työmäärä. Opintojen rinnalla tapahtuneeseen aineiston litterointiin kului huomattavan kauan aikaa. Litteroin haastattelut käytettyihin analyysimenetelmiin nähden jopa mahdollisesti jopa tarpeettoman tarkasti. Esimerkiksi merkitsin tauot ja erilaiset täytesanat litteraatteihin melko suurella tarkkuudella. Litteraattien kirjoittamisen jälkeen kuuntelin nauhoitukset vielä toistamiseen läpi ja tein tarvittaessa korjauksia. Aineiston todellinen laajuus hahmottui minulle vasta litteroinnin myötä. Tutkimuksen valmistumista viivyttivät litteroinnin lisäksi myös muut opinnot, jotka veivät ajoittain niin paljon aikaa, että tutkimuksen valmiiksi kirjoittaminen jäi taka-alalle. Näiden lisäksi tutkimusta viivyttivät lähipiirissäni tapahtuneet asiat, jotka johtivat siihen, että olin vuonna 2016 viiden kuukauden ajan sairaslomalla.

Analyysi toteutettiin Tuomen ja Sarajärven (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi -teoksen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käsittelevien ohjeiden mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122 - 127). Aineiston kokonaismäärän laajuus toi analyysiprosessiin huomattavia haasteita. Kävin materiaalin läpi kokonaisuudessaan kahteen kertaan löytääkseni kaiken tämän tutkimuksen kannalta oleellisen aineiston. Yläluokkien muodostaminen oli analyysin vaikein osuus. Ryhmittelin tässä vaiheessa alaluokat positiivisiin, negatiivisiin ja neutraaleihin/ristiriitaisiin ryhmiin. Tämä toimi väliaikaisena työvälineen, joka auttoi yhdistelemään samankaltaisia alaluokkia. Sain samalla paremman kokonaiskuvan aineistosta. Yläluokkien muodostamisen jälkeen pääluokat nousivat aineistosta melko selkeinä. Yläluokkien yhdisteleminen yhdistäviksi luokiksi ei

tuntunut järkevältä sillä, näistä luokitteluista olisi tullut liian yleisluonteisia, eivätkä ne olisi antaneet hyvää kuvaa aineistosta. Päädyin luokittelemaan KiVa-kouluun liittyvät vastaukset omaksi luokakseen. KiVa-koulu ei ollut teema, jota suunnittelin alun perin käsitteleväni, mutta se nousi vanhempien haastatteluissa aina esiin. Viimeisissä haastatteluissa aloin nostaa sitä teemaksi myös itse. KiVa-koululla on kiinteä rooli kiusaamisen selvittelyssä niissä kouluissa, joissa se on käytössä, joten on luontevaa ottaa myös siihen liittyviä kokemuksia mukaan tutkimukseen.

Raportoinnissa olen pyrkinyt käyttämään runsaasti lainauksia antaakseni tarkemman kuvan aineistosta ja siinä esiintyvistä ilmiöistä. Tulososion jäsentäminen käyttäen tutkimuskysymyksiä pääotsikkoina ja yläluokkia väliotsikkoina ei välttämättä ole tavanomaisin tapa jäsentää raportointia. Tulososion laajuuden ja aineiston monipuolisuuden vuoksi se toimi kuitenkin hyvänä ja luontevana tapana jäsentää tutkimuksen tulokset.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä tutkimuksen tavoite, joka oli pyrkimys tarkastella vanhempien kokemuksia vuorovaikutuksesta koulun henkilökunnan kanssa kiusaamistapauksia selvitettäessä. Lisäksi tarkasteltiin vanhempien kokemuksia koulun toimenpiteistä tilanteen ratkaisemiseksi. Tavoitteena oli siis syventyä tarkastelemaan toiseen osapuoleen kuuluvien ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia vuorovaikutukseen liittyen. Laadullisena tutkimuksena tämän tutkimuksen tavoitteena ei luonnollisesti ollut missään vaiheessa yleistettävyyttä. Sen sijaan pyrkimyksenä oli tarkastella yhdestä näkökulmasta käsin kokemuksia aiheeseen liittyvistä ilmiöistä. Ainoastaan vuorovaikutustilanteiden toiseen osapuoleen keskittyvän aineiston ei luonnollisesti voida olettaa antavan täysin objektiivista totuutta kuvatuista asioista ja tapahtumista. On kuitenkin syytä huomioda, että osapuolten kokemukset ja niiden tarkastelu on yhteistyön kehittämisen kannalta keskeisen tärkeää. Siksi pelkästään vanhempien kokemuksiin keskittyvä tutkimuksen tekeminen on perusteltua. Myös opettajien näkökulman tutkiminen olisi luonnollisesti hyödyllistä. Huomionarvoista on myös, että yksilöiden kokemuksia tarkasteltaessa ei sinänsä ole

olemassa oikeita tai väärä vastauksia. Tärkeintä on selvittää se, miten he henkilökohtaisesti tilanteen kokivat. Siksi edellä mainituista seikoista johtuen tutkimuksen tuloksia voidaan pitää melko luotettavana kuvauksena aiheesta, huolimatta aiemmin käsitellyistä puutteista. Tutkimuksen luotettavuuden puolesta puhuu muun muassa laaja aineisto sekä se, että analyysi on pyritty toteuttamaan läpinäkyvästi ja tutkimuskirjallisuudessa määriteltyjen vaiheiden mukaan. Samankaltaiset kokemukset ja samansuuntaiset kuvaukset vuorovaikutustilanteista aineiston sisällä tukevat osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Samoin yhtäläisyydet aikaisempiin tutkimuksiin. Tutkimuksen heikkouksia ovat muun muassa aikaisempien tutkimusten vähäinen kokonaismäärä, oma kokemattomuuteni tutkijana sekä muutamat siitä johtuvat ratkaisut, jotka eivät olleet aina parhaita mahdollisia.

Pyrin huomioimaan tutkimuksen toteutuksessa ja raportoinnissa parhaalla mahdollisella tavalla tutkimuseettiset asiat. Pyrin esimerkiksi huomioimaan haastattelujen toteutuksessa aihepiirin arkaluontoisuuden. Haastattelut esimerkiksi keskeytettiin tarvittaessa, mikäli haastateltava tarvitsi taukoa. Pyrin kiinnittämään aiheen arkaluontoisuuteen huomiota myös kysymysten asettelussa. Eettiset asiat on huomioitu myös aineiston säilytyksessä ja raportoinnissa. Tutkittavien henkilötiedot on häivytetty raportista. Raportissa käytetyt lainaukset on pyritty valitsemaan ja raportoimaan siten, että tutkittavien identiteettien paljastumisesta ei olisi vaaraa.

6.3 Jatkotutkimusaiheet

Luonnollisena jatkotutkimusaiheena olisi hyödyntää tässä tutkimuksessa esiin nousseita ilmiöitä ja pyrkiä selvittämään niiden yleisyyttä siihen soveltuvilla menetelmillä. Olisi mahdollista esimerkiksi yrittää rakentaa tässä ja muissa samaa aihepiiriä käsittelevissä tutkimuksissa paljastuneita ilmiöitä hyödyntäen lomakekyselyn. Riittävän suuren otannan pohjalta voisi tällä tavoin arvioida näiden

ilmiöiden yleisyyttä. Tämä antaisi vankempaa tutkimuksellista pohjaa vanhempien ja koulun henkilökunnan vuorovaikutuksen kehittämiseen.

Toinen oleellinen jatkotutkimusaihe olisi tarkastella tässä tutkimuksessa käsitellyn aiheen toista puolta eli henkilökunnan kokemuksia vuorovaikutuksesta vanhempien kanssa. Koulun henkilökunnan näkemykset vuorovaikutuksen ongelmista voivat poiketa selkeästi vanhempien näkemyksistä, joten henkilökuntaan keskittyvä tutkimus antaisi tasapainoisemman ja tasapuolisemman kuvan aihepiiriin liittyvistä ilmiöistä. Molempien osapuolien kokemusten tarkastelu olisi hyödyllistä erilaisten yhteistyöhön liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi ja kiusaamisen selvittelyyn liittyvän toimintakulttuurin kehittämiseksi. Käytännön yhteistyön kehittämiseen tähtääminen on hyvä tavoite kaikille kiusaamista tästä näkökulmasta tarkasteleville tutkimuksille.

LÄHTEET

- Brown, J. R., Aalsma, M. C., & Ott, M. A. (2013). The experiences of parents who report youth bullying victimization to school officials. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3), 494–518.
- Daly, K. J. (2007) *Qualitative methods for family studies & human development*. Los Angeles: SAGE Publications
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., Verloove-Vanhorick, S. P. (2004) Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior, *Health Education Research*, Volume 20, Issue 1
- Graham, S., & Juvonen, J. (1998). Self-blame and peer victimization in middle school: An attributional analysis. *Developmental Psychology*, 34(3), 587–599.
- Hallintolaki 6.6.2003/434
- Halme N., Hedman L., Ikonen R. & Rajala R. (2018) Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu osoitteesta: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN_ISBN_978-952-343-115-7.pdf?sequence=1
- Hamarus, P. (2008) *Koulukiusaminen. Huomaa, puutu ehkäise*. Helsinki: Kirjapaja
- Heikkilä, A-K. (2010) *Kodin ja koulun yhteistyö vanhempien arvioimana (gradu)*. Haettu osoitteesta <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/66285/gradu2010heikkila.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino
- Humphrey, G. & Crisp, B. (2008) Bullying affects us too: parental responses to bullying at kindergarten, *Australian journal of early childhood*, vol. 33, no. 1, 45-49.
- Kiriakidis, S. P. (2014). *Bullying among youth: Issues, interventions and theory*. New York: Nova Science Publishers. Haettu osoitteesta: <https://ebookcentral.proquest.com/>
- KiVa-koulu (15.11.2019) *KiVa-koulun kotisivut. Vanhempien opas*. Haettu osoitteesta: <http://www.kivakoulu.fi/vanhemmille>
- Lindstrom Johnson, S., Waasdorp, T. E., Gaias, L. M., & Bradshaw, C. P. (2019). Parental responses to bullying: Understanding the role of school policies and practices. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 475–487.

- Merriam, S. B. (2014) *Qualitative research: A guide to design and implementation: A Guide to design and implementation (3rd Edition)*. San Francisco: Wiley
- Mishna, F. (2004). A qualitative study of bullying from multiple perspectives. *Children & Schools*, 26(4), 234-247
- Olweus, D., Limber, S. P. (2018) Some problems with cyberbullying research, current opinion in psychology, Volume 19, 139-143
- Patton, M. Q. (2002) *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks: SAGE Publications
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628 ja 13.6.2003/477
- Pietarinen, J. & Launis, V. (2002) Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa S. Karjalainen, V. Launis, R. Pelkonen & J. Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Tampere: Gaudeamus Kirja, 42-57
- Rantanen, J., Vehkakoski, T., Kurkinen, H. & Kilpeläinen, T. (2017) Tulistuva lapsi, rauhalliset aikuiset? Kasvatuskumppanuus kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen & M. Kuorelahti (toim.) *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. Juva: PS-kustannus, 243-247
- Rasku-Puttonen, H. & Rönkä, A. (2004) Opettajankoulutuksentehtävä koulu-kulttuurin muutoksessa. Teoksessa L. Launonen & L. Pulkkinen (toim.) *Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria*. Juva: PS-kustannus, 175-185
- Salmivalli, C. (1998) *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Tampere: Gaudeamus
- Salmivalli, C. (2005) *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Keuruu: PS-kustannus
- Salmivalli, C. (2010) *Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja*. Juva: PS-kustannus
- Salmivalli, C. & Poskiparta, E. (2012) Making bullying prevention a priority in Finnish schools: The KiVa antibullying program. *New Directions for Youth Development*, 2012: 41-53.
- Sawyer J., Mishna F., Pepler D. & Wiener J. (2011). The missing voice: Parents' perspectives of bullying. *Children and Youth Services Review* 33(10), 1795-1803.
- Stake, R. E. (2010). *Qualitative research: Studying how things work*. New York: Guilford Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998) *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [sähköinen tietoaaineisto]. Haettu osoitteesta: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Waasdorp, T. E., Bradshaw, C. P., & Duong, J. (2011). The link between parents' perceptions of the school and their responses to school bullying: Variation by child characteristics and the forms of victimization. *Journal of Educational Psychology*, 103(2), 324-335.
- Waasdorp, T. E., Pas, E. T., O'Brennan, L. M., & Bradshaw, C. P. (2011) A multi-level perspective on the climate of bullying: discrepancies among students, school staff, and parents, *Journal of School Violence*, 10:2, 115-132
- Yang, A. & Salmivalli, C. (2015) Effectiveness of the KiVa antibullying programme on bully-victims, bullies and victims, *Educational Research*, 57:1, 80-90
- Young-jones, A., Fursa, S., Byrket, J. S., & Sly, J. S. (2015). Bullying affects more than feelings: The long-term implications of victimization on academic motivation in higher education. *Social Psychology of Education: An International Journal*, 18(1), 185-200.
- Zaklama, C. (2003). The bullying spectrum in grade schools: Parents, teachers, child bullies and their victims. (väitöskirja). Ottawa: Published Heritage Branch

LIITTEET

Liite 1. Sanomalehtiin lähetetty lehti-ilmoitus

Tutkimus vanhempien kokemuksista koulukiusaamistapauksia selvitettäessä

Onko lastasi kiusattu koulussa? Etsin haastateltavia pro gradu -tutkielmaani. Tutkimus pyrkii selvittämään vanhempien kokemuksia yhteistyöstä oppilaitoksen kanssa kiusaamistapauksia selvitettäessä sekä kiusaamisen vaikutuksia perheen arkeen. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat vanhemmat, joiden peruskouluikäisen lapsen kiusaamistapausta on pyritty selvittämään viimeisen viiden vuoden sisällä. Jos sinua kiinnostaa tutkimukseen osallistuminen, ota yhteyttä sähköpostilla osoitteeseen (sähköpostiosoitteeni). Tutkimus voidaan toteuttaa joko haastatteluna tai kirjoitelmana

Juho Vehkakoski

Kasvatustieteen kandidaatti

Jyväskylän yliopisto

Liite 2. Tutkimuksen haastattelurunko

Haastattelurunko

Taustatiedot

Ketä perheeseen kuuluu? (eli tämän hetkinen perhetilanne)

Mikä on etninen taustanne?

Onko perhe vaihtanut paikkakuntaa/koulua lapsen opiskeluaikana?

Minkälainen on koulutustaustanne?

Mikä on tämän hetkinen ammattinne?

Kiusaamisen määrittely

Miten määrittelisit koulukiusaamisen? (eli minkälaista toimintaa voidaan sinun mielestäsi pitää koulukiusaamisena)

Kiusaamistilanteen kartoitus

Minkä ikäinen kiusatuksi joutunut lapsi on?

Kuinka pitkään kiusaaminen jatkui/on jatkunut?

Miten kiusaaminen käytännössä ilmeni?

Kuinka sait tietää, että lastanne kiusataan?

Kiusaamiseen puuttuminen

Minkälaisilla keinoilla kiusaamiseen ryhdyttiin puuttumaan?

Olivatko toimet riittäviä?

Loppuiko kiusaaminen?

Yhteistyö oppilaitoksen kanssa

Kuka otti ensimmäisenä yhteyttä kiusaamistapauksen selvittämiseksi?

Miten teihin suhtauduttiin oppilaitoksen/opettajien suunnalta?

Minkälaisena koitte yhteistyön oppilaitoksen/opettajien kanssa kiusaamista-pausta selvitettäessä?

Otettiinko kiusaamisen vuoksi yhteyttä johonkin muuhunkin tahoon? Esim. koulukuraattori, koululääkäri ym.

Oliko eri osapuolten käsitys kiusaamisen laajuudesta samankaltainen?

Kiusaamisen vaikutukset perheen arkeen

Onko koulukiusaaminen vaikuttanut lapsen käyttäytymiseen? Esim. kouluun liittyvät pelot, masentuneisuus?

Puhuuko lapsi kiusaamisesta kotona?

Häiritseekö kiusaaminen opiskelua? (esim. läksyjen tekoa)

Kuinka paljon koulukiusaamista on käsitelty kotona? Kertooko lapsi avoimesti koulussa tapahtuneista asioista?

Näkyikö kiusaamistilanteen selvittäminen jollakin tavalla perheen arjessa?

Muuta

Onko sinulla jotakin lisättävää tai jotain muuta mitä haluaisit tuoda esiin?